

Školske knjižnice Istarske županije u „Školi za život“

Milovan, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:666524>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
SMJER BIBLIOTEKARSTVO
Ak. god. 2018./2019.

Ana Milovan

**Školske knjižnice Istarske županije u „Školi za život“ –
e-učenje kao usavršavanje i priprema za kurikularnu
reformu**

Diplomski rad

Mentorica: prof. dr. sc. Sonja Špiranec

Zagreb, rujan 2019.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

(potpis)

Sadržaj

Sadržaj.....	i
1. Uvod.....	1
2. Oblici učenja uz upotrebu računala.....	3
2.1. Učenje uz pomoć informacijsko-komunikacijske tehnologije	3
2.2. Hibridno ili kombinirano učenje	3
2.3. <i>Online</i> učenje.....	4
3. E-učenje	5
3.1. Sustavi za e-učenje	6
3.1.1. Prednosti korištenja sustava za e-učenje.....	7
3.1.2. Moodle	8
3.1.3. Loomen	8
3.2. E-učenje u knjižnicama	9
4. Školska e-knjižnica	11
4.1. Knjižnica u elektroničkom obrazovnom okruženju	11
4.2. Školska knjižnica bez kurikuluma u kurikularnoj reformi.....	12
4.3. Školska knjižnica u kurikulumima međupredmetnih tema.....	13
4.3.1. Građanski odgoj i obrazovanje	14
4.3.2. Održivi razvoj	14
4.3.3. Osobni i socijalni razvoj	15
4.3.4. Poduzetništvo.....	15
4.3.5. Učiti kako učiti.....	16
4.3.6. Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije	17
4.3.7. Zdravlje.....	19
4.3.8. Školska knjižnica u kurikulumima međupredmetnih tema u brojkama.....	20
5. Istraživanje.....	22

5.1.	Struktura uzorka u istraživanju	22
5.2.	Instrument istraživanja	23
5.3.	Rezultati istraživanja – analiza.....	23
5.3.1.	Računalne kompetencije školskih knjižničara IŽ i korištenje IKT-a.....	24
5.3.2.	E-učenje kao usavršavanje školskih knjižničara IŽ.....	27
5.3.3.	Oprema i materijalni uvjeti školskih knjižnica IŽ u kontekstu e-učenja	31
5.3.4.	Komentari	33
6.	Zaključak.....	35
7.	Literatura.....	37
	Popis tablica	40
	Popis grafikona	41
	Prilozi.....	43
	Prilog 1 – Upitnik.....	43
	Sažetak	47
	Summary	48

1. Uvod

Hrvatska enciklopedija Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža, njezino mrežno izdanje, ne nudi niti jedan izravan pogodak upiše li se u tražilicu e-učenje. Jednako tako ni za varijantu e-obrazovanje i *online* učenje. Pokuša li se potražiti riječ u nekoj svjetski poznatoj enciklopediji, poput Encyclopaedie Britannice dolazi se do većeg broja rezultata i sugerira se dodatna terminologija. Uz pretraživan pojam *e-learning* nude se još *distance learning*, *distance education*, *online learning*.

Razvojem informacijsko-komunikacijske tehnologije ne mijenja se u značajnoj mjeri samo obrazovanje, mijenjaju se svi segmenti društva. Zašto onda rad u kojem se također koristi nova informacijsko-komunikacijska tehnologija nije e-rad? Zašto učenje dobiva prefiks *e*? I zašto onda to e-učenje nije pretraživ pojam u Hrvatskoj enciklopediji?

Velike promjene koje su posljedica razvoja informacijskih i komunikacijskih tehnologija nužno se reflektiraju i u području obrazovanja. Priprema učenika za život i rad u današnjem svijetu globalne povezanosti, koju je omogućila informacijsko-komunikacijska tehnologija, a koji je neizvjestan i promjenjiv, zahtijeva nove vještine, nova znanja i nove načine učenja. Školski knjižničari s nastavnicima trebaju kreirati poučavanje koje će učenike opskrbiti sposobnostima i kompetencijama za rješavanje izazova s kojima se susreću, a tu je ključno istraživačko učenje.¹

Učenje uz pomoć informacijsko-komunikacijske tehnologije promjena je koja ne podrazumijeva sama po sebi napredak. „Izbor pojedinih alata e-obrazovanja (konkretnih aplikacija koje će se koristiti u obrazovnome procesu e-učenja) prije odražava nego što određuje unutarnji ustroj i svrhu nastave. Dakle, što se tiče e-obrazovanja, mnogo je važnije *kako* se tehnologije e-obrazovanja koriste nego *koja* se od pojedinih tehnologija koristi.“²

U ovom će se radu pokušati istražiti uloga školskih knjižničara u kurikularnoj reformi hrvatskog obrazovnog sustava „Škola za život“ koja nije donijela kurikulum rada školskog knjižničara. Zbog nepostojanja dokumenta koji bi precizirao područje rada školskih knjižničara u kurikularnoj reformi analizirat će se odgojno-obrazovna očekivanja u kurikulumima

¹ Carol Collier Kuhlthau u kontekstu istraživačkog učenja u školskim knjižnicama kaže: „Školske knjižnice su dinamični obrazovni centri u informacijskim školama sa školskim knjižničarima kao primarnim agentima za projektiranje škola za učenike 21. stoljeća.“ (Kuhlthau, Carol Collier. 2010. Guided Inquiry: School Libraries in the 21st Century. *School Libraries Worldwide*. 16/1, 1–12.)

² Afrić, Vjekoslav. 2014. Tehnologije e-obrazovanja i njihov društveni utjecaj. *Informacijska tehnologija u obrazovanju, znanstvena monografija*. Ur. Lasić-Lazić, Jadranka. Zavod za informacijske studije. Zagreb. Str. 16

međupredmetnih tema da bi se zaključilo kod kojih se tema i kojih ishoda očekuje suradnja sa školskim knjižničarima. Potom će se napraviti istraživanje na uzorku školskih knjižničara osnovnih i srednjih škola Istarske županije. Na temelju odgovora Županijskog stručnog vijeća školskih knjižničara na *online* anketni upitnik zaključit će se o tome smatraju li se školski knjižničari računalno kompetentnima, koliko često koriste informacijsko-komunikacijsku tehnologiju u svom radu i kakvi su im stavovi o e-učenju u sustavu Loomen koji je na razini čitave Hrvatske pripremao djelatnike u obrazovnom sustavu za kurikularnu reformu „Škola za život“. Pretpostavka je da (računalna) oprema i materijalni uvjeti školskih knjižnica Istarske županije ne omogućavaju sve načine rada koje preporučuje „Škola za život“, što će potvrditi ili opovrgnuti rezultati istraživanja. Prije istraživačkog dijela, kako analize kurikuluma međupredmetnih tema, tako i anketnog upitnika, teorijsko uporište potražiti će se u definiranju oblika učenja uz pomoć računala, e-učenju, sustavima za e-učenje i školskoj knjižnici u elektroničkom obrazovnom okruženju, a sve u kontekstu kompetencija školskih knjižničara i njihova cjeloživotnog učenja.

2. Oblici učenja uz upotrebu računala

Govoreći o oblicima obrazovanja koji uključuju upotrebu računala, mogu se razlikovati četiri načina obrazovanja. Prvi je način klasična nastava u kojoj se nastavnik računalom služi samo za prezentaciju nastavnog sadržaja, najčešće koristeći Word, Power Point, multimedijalne aplikacije. Klasičnoj nastavi neće se posvetiti daljnji prostor u ovom radu, dok će o preostalim trima načinima učenja uz pomoć računala ukratko biti riječi u nastavku: učenje uz pomoć informacijsko-komunikacijske tehnologije, hibridno učenje i *online* učenje.

2.1. Učenje uz pomoć informacijsko-komunikacijske tehnologije

Učenje uz pomoć informacijsko-komunikacijske tehnologije podrazumijeva da se nastava odvija u računalnoj učionici u kojoj nastavnik uz pomoć pametne ploče izvodi nastavu, zadaje zadatke učenicima preko mreže, pomaže im u njihovom izvršavanju i obavlja ispite preko mreže. Prilikom poučavanja uz pomoć informacijsko-komunikacijske tehnologije nastavnik koristi razne multimedijalne aplikacije, aplikacije za provedbu testova, simulacija i sl.

2.2. Hibridno ili kombinirano učenje

Kombinirano ili hibridno učenje predstavlja učenje u kojem se poučavanje uz pomoć računala kombinira s poučavanjem licem u lice. U ovom se obliku učenja nastava odvija jednim dijelom u učionici (prava učionica), a jednim dijelom učenici uče samostalno iz obrazovnih materijala distribuiranih mrežom, a uz pomoć informacijsko-komunikacijske tehnologije (virtualna učionica).

Za hibridno učenje Vukasović kaže da je jedan od najboljih načina kombiniranja medija u e-obrazovanju upravo zbog toga što se u učionici u neposrednom međusobnom kontaktu polaznika i predavača zbiva dio obrazovne interakcije licem u lice, dok se drugi dio njihove komunikacije odvija *online*.³

³ Vuksanović, Irena. 2009. Mogućnosti za e-učenje u hrvatskom obrazovnom sustavu. *Napredak* 150/3-4. 451–466. <http://hrcak.srce.hr/file/123254> (pristupljeno 28. kolovoza 2019.), str. 458

2.3. *Online* učenje

Za razliku od hibridnog učenja, „čisto“ *online* učenje odnosi se na učenje koje se odvija jedino putem elektroničke tehnologije i računalnih i telekomunikacijskih mreža.

„Dizajneri e-učenja i/ili nastavnici trebaju na osnovi dobro formuliranih načela odabrati prema kontekstu najbolje što *online* ili podučavanje licem u lice može dati, ali trebaju i ponovno razmotriti sam proces učenja koji je u ovom slučaju osnažen tehnologijom.“⁴

„*Online* učenje u budućnosti bit će uobičajeno u školama, a uspjeh učenja licem u lice i *online*, ovisit će o sposobnosti učitelja i školskih knjižničara da usvoje nove tehnologije, novi kurikulum i složenije *online* resurse, kao i nove metode poučavanja. Učenje će ostati ključna točka u školama: vještina učenja, uključujući informacijske vještine, bit će od primarne važnosti u školama sutrašnjice.“⁵

⁴ Ćukušić, Maja; Jadrić, Mario. 2012. *E-učenje: koncept i primjena*. Školska knjiga. Zagreb. Str. 72

⁵ Herring, James E. 2008. *Internetske i informacijske vještine: priručnik za učitelje i školske knjižničare*. Naklada Nedićko Dominović. Zagreb. Str. 163

3. E-učenje

E-učenje valja promatrati kao proces unutar šireg pojma e-obrazovanja. „E-obrazovanje je računalnom mrežom posredovano razmjenjivanje ili prenošenje vještina i znanja i korištenje računalnih aplikacija u procesima učenja, tj. e-učenja (*e-learning*), a ove aplikacije i procesi uključuju na Webu utemeljeno učenje, računalno utemeljeno učenje, virtualnu razrednu nastavu i digitalnu suradnju.“⁶ Dakle, e-obrazovanje odnosi se na tip obrazovne prakse, a e-učenje na pojedine tehnologije i aplikacije pomoću kojih se odvija učenje preko računala. S obzirom na to da se u takvu učenju koristi elektronička oprema ono dobiva prefiks „e“ u nazivu e-učenje.

U literaturi se mogu naći brojne definicije e-učenja. Zajedničko im je „označavanje e-učenja kao učenja uz pomoć elektroničkih medija, posebno uz pomoć računala i interneta te osvrt na tehnologiju isporuke samog materijala za učenje. Osim same tehnologije isporuke, definicije nešto novijeg datuma nastoje opisati što učenje pruža sudionicima – suradnju, interakciju itd.“⁷

„Kao i svako drugo učenje, tako je i e-učenje proces koji se sastoji od četiri ključna elementa, a to su (1) nastavnik, (2) nastavni sadržaj, (3) tehnologija i (4) učenik. Ono što je ovdje drugačije je naglasak na posebnoj vrsti obrazovne tehnologije koja računalno posreduje nastavni sadržaj između nastavnika i učenika i obrnuto, i koja u ovome odnosu ima posebnu važnost što se katkada označava kao didaktički četverokut e-učenja.“⁸

E-učenju je svojstveno da podrazumijeva fizičku odvojenost osoba koje poučavaju od osoba koje bivaju poučavane. Da bi se ta fizička udaljenost premostila i omogućio obrazovni proces neophodna su komunikacijska sredstva kojima će se odvijati prijenos sadržaja i suradnja sudionika. „Primjena informacijsko-komunikacijskih tehnologija u obrazovanju i nastavi obično je određena sadržajem komunikacije učenika i osobnog računala, odnosno u osnovi je *to učenje o računalu, učenje s računalom ili učenje od računala*.“⁹

Obrazovanje na daljinu u svojim počecima nije bilo nalik ovome danas kada težište proučavanja nije više na samoj tehnologiji. „U posljednje vrijeme pod elektroničkim ili virtualnim obrazovanjem smatra se zaista širok spektar obrazovnih aktivnosti, pri čemu se

⁶ Afrić, Vjekoslav. 2014. Tehnologije e-obrazovanja i njihov društveni utjecaj. *Informacijska tehnologija u obrazovanju, znanstvena monografija*. Ur. Lasić-Lazić, Jadranka. Zavod za informacijske studije. Zagreb., str. 9

⁷ Čukušić, Maja; Jadrić, Mario / E-učenje: koncept i primjena, Zagreb: Školska knjiga, 2012. Str. 13

⁸ Afrić, Vjekoslav. 2014. Tehnologije e-obrazovanja i njihov društveni utjecaj. *Informacijska tehnologija u obrazovanju, znanstvena monografija*. Ur. Lasić-Lazić, Jadranka. Zavod za informacijske studije. Zagreb. Str. 9

⁹ Vuksanović, Irena. 2009. Mogućnosti za e-učenje u hrvatskom obrazovnom sustavu. *Napredak* 150/3-4. 451–466. <http://hrcak.srce.hr/file/123254> (pristupljeno 28. kolovoza 2019.), str. 453

manje razmatraju pitanja infrastrukture, a mnogo više načina komuniciranja, suradnje, interaktivnosti, mobilnosti, kvalitete nastavnih sadržaja, pružanja usluga, prakse i dr.¹⁰

U radu se neće razmatrati povijesni razvoj e-učenja. Može se ukratko reći da je podrijetlo e-učenja u dopisnim školama koje su prakticirale učenje na daljinu. Korištenje se interneta u e-učenju u počecima svodilo na to da se omogući dostupnost nastavnih materijala *online*, a komunikacijski i multimedijски potencijali tek će se kasnije više koristiti. Nastava na daljinu u početku je bila svedena na to da se predavanje jednog nastavnika prenosi u isto vrijeme na mnogo udaljenih lokacija. U današnje vrijeme obrazovanje na daljinu odvija se u virtualnom prostoru, što pretpostavlja potpuni odmak od zatvorene učionice. Jedan od razloga tomu je što „internet (intranet i ekstranet) kao virtualna distribuirana mreža pretpostavlja aktivnu interakciju i suradnju milijuna individualnih korisnika usluga informacijsko-komunikacijske tehnologije i informacijskih sustava.“¹¹

3.1. Sustavi za e-učenje

Sustav za e-učenje je web aplikacija kojoj se pristupa putem web preglednika. U bilo koje vrijeme i s bilo kojeg mjesta koje ima pristup mreži korisnici mogu pristupiti sustavu za e-učenje. U sustavima e-učenja učenje, komunikacija i suradnja mogu se odvijati istovremeno ili s vremenskim odmakom pa se tako razlikuju sinkrono i asinkrono e-učenje. „Sinkrono učenje je interakcija učitelja i učenika koja se odvija u realnom vremenu po unaprijed dogovorenim scenariju na unaprijed dogovorenim mjestima. Asinkrono učenje je učenje kod kojeg se interakcija učitelja i učenika događa povremeno, s vremenskim kašnjenjem. Učitelj i učenik komuniciraju, a pri tome njihove aktivnosti nisu vremenski sinkronizirane. Dohvat i prezentacija nastavnih sadržaja moguća je na bilo kojem mjestu u bilo kojem vremenu, a napreduje se vlastitim tempom.“¹²

Neke od mogućnosti sustava za e-učenje su:

- podizanje i dijeljenje materijala (materijali se jednostavno publiciraju, spremaju i čuvaju na poslužitelju, a korisnici im mogu pristupiti kada god požele)

¹⁰ Šimović, Vladimir; Ružić-Baf, Maja. 2013. *Suvremeni informacijski sustavi*. Sveučilište Jurja Dobrile u Puli. Pula. Str. 106

¹¹ Ibid.

¹² Tomaš, Suzana; Marinković, Renata. 2013. Primjena sustava e-učenja u nastavnom okruženju. *Pedagogija i kultura* (Drugi kongres pedagoga Hrvatske, Opatija, 24.-26. rujna 2012.). Hrvatsko pedagogijsko društvo. Zagreb. Str. 303

- forum i *chat* (korištenjem foruma moguće se pripremiti za kvalitetnu diskusiju, a *chat* je poželjan za neposrednu komunikaciju s nastavnikom i s drugim korisnicima)
- kviz (omogućuje samoprocjenu znanja i povratnu informaciju o ishodima učenja)
- prikupljanje i pregledavanje zadaća (zadaće se prikupljaju i ocjenjuju *online*)
- bilježenje ocjena (ažurno praćenje ostvarenih rezultata).¹³

Krešimir Pavlina u radu pod nazivom „Osnovne odlike sustava za elektroničko učenje“ pobrojao ih je i opisao. Dakle, osnovne su odlike sustava za elektroničko učenje:

- prilagodljivost i proširivost
- mogućnost ponovne iskoristivosti obrazovnih materijala
- pristupačnost
- interoperabilnost
- skalabilnost
- sigurnost
- podržavanje standarda, isplativost
- trajnost
- iskorištavanje postojeće računalne infrastrukture.¹⁴

3.1.1. Prednosti korištenja sustava za e-učenje

Sustavi za e-učenje omogućuju samostalno učenje bilo kad i bilo gdje, olakšavaju pristup sadržajima za učenje i povezuju polaznike na neposredan način, olakšavajući komunikaciju i suradnju.

Kao prednosti korištenja sustava za e-učenje Jadrić, Čukušić i Lenkić ističu:

- „veću kreativnost nastavnika
- mobilnost i fleksibilnost nastavnika i polaznika (u smislu vremena i prostora)
- personalizaciju – polaznici mogu samostalno odlučiti o slijedu i ritmu učenja
- veću dostupnost materijala za učenje
- nove komunikacijske kanale za suradnju nastavnika i polaznika

¹³ To su neke od mogućnosti sustava za e-učenje, dok su ostale mogućnosti detaljno prikazane prilikom kreiranja konkretnog tečaja u Moodle sustavu. Jadrić, Mario; Čukušić, Maja; Lenkić, Marina. 2013. *E-učenje: Moodle u praksi*. Ekonomski fakultet u Splitu. Split. Str. 13

¹⁴ Pavlina, Krešimir. 2014. *Osnovne odlike sustava za elektroničko učenje*. Informatička tehnologija u obrazovanju, znanstvena monografija. Ur. Lasić-Lazić, Jadranka. Zavod za informacijske studije. Zagreb. Str. 25–31

- nove modele procjene znanja: kvizovi za samoprocjenu, procjena pomoću računala i slično, a koji čine procjenu znanja integralnim dijelom procesa učenja
- podršku promjenama, partnerstvima i transformaciji procesa učenja
- uštedu vremena, jednostavnu evaluaciju, trenutne povratne informacije, neposredno praćenje napretka pri *online* procjeni znanja.¹⁵

Uključivanjem u sustav e-učenja mora se imati na umu da „kompleksnost nije na ekranu, nego u međusobnim povezanostima predavača i učenika, učenika međusobno te učenika i materijala nastavnog procesa. Može se zaključiti da kvalitetno e-učenje mora biti jednostavno u dizajnu, a duboko u interakciji.“¹⁶

3.1.2. Moodle

Moodle je vrlo vjerojatno najpopularniji sustav za e-učenje (LMS, *Learning Management System*). Riječ je o besplatnom softveru otvorenog koda (engl. *open source*). Licenciran je kao besplatan, pa se dozvoljava uvid u programski kod i njegova prilagodba uz uvjet da se ponudi zajednici na korištenje pod originalnom licencom. Moodle omogućuje iznimno bogat izbor alata, dodataka i modula za izradu elektroničkih obrazovnih sadržaja te održavanje nastave na daljinu. Postoji 17 godina i broji preko 150 milijuna korisnika.

Govoreći o sustavu za e-učenje Moodle, ovisno o tipu sudionika procesa e-učenja, valja razlikovati proizvođače sadržaja (uglavnom nastavnici koji dizajniraju, pišu, ilustriraju..., odnosno osmišljavaju sadržaje za e-učenje), korisnike sadržaja (polaznici, učenici, studenti) i pružatelja usluge (institucija ili organizacija koja omogućava dostupnost sadržaja e-učenja).¹⁷

3.1.3. Loomen

Loomen je vlastito Moodle sjedište Hrvatske akademske i istraživačke mreže (CARNeta). Budući da je Moodle zaštićeno ime vlasnika licence, kreiraju li korisnici vlastita Moodle sjedišta, odabiru neko drugo tipično ime. CARNet je odabrao ime Loomen.

¹⁵ Jadrić, Mario; Ćukušić, Maja; Lenkić, Marina. 2013. *E-učenje: Moodle u praksi*. Ekonomski fakultet u Splitu. Split. Str.15

¹⁶ Vuksanović, Irena. 2009. Mogućnosti za e-učenje u hrvatskom obrazovnom sustavu. *Napredak* 150/3-4. 451–466., str. 459, <http://hrcak.srce.hr/file/123254> (pristupljeno 28. kolovoza 2019.)

¹⁷ Jadrić, Mario; Ćukušić, Maja; Lenkić, Marina. 2013. *E-učenje: Moodle u praksi*. Ekonomski fakultet u Splitu. Split. Str. 14

CARNET Loomen temelji se, dakle, na sustavu za e-učenje Moodle i broji preko 280 tisuća korisnika. Riječ je o cjelovitoj *online* platformi za učenje na daljinu koja omogućava pohađanje i otvaranje tečajeva, provjeru stečenih znanja, predaju i kontrolu zadaće, evidenciju prisutnosti i komunikacijsku platformu. U Loomen se mogu prijaviti svi koji posjeduju elektronički identitet u sustavu AAI@EduHr. Dakle, Loomen omogućuje e-učenje i svim školskim knjižničarima u Hrvatskoj.

Brojne mogućnosti koje Loomen nudi osiguravaju po potrebi i potpunu zamjenu klasične učionice. Loomen sam sebe predstavlja idealnom platformom za nastavu 21. stoljeća: „Za sve koji žele proširiti znanje, uvesti inovativan način predavanja, proširiti klasični oblik održavanja nastave i uvesti je u 21. stoljeće, CARNET Loomen idealna je platforma za to. Prilagođen svakomu zaslonu, od pametnih telefona, tableta do prijenosnih i stolnih računala, CARNET Loomen i ekspertiza temeljena na inovativnim pristupima stoje na raspolaganju svima u ostvarenju jednako tako inovativnih edukativnih ciljeva.“¹⁸

3.2. E-učenje u knjižnicama

Poučavanje korisnika u knjižnici u počecima informatizacije knjižnica, osamdesetih godina 20. stoljeća bilo je uglavnom vezano uz pregledavanje i pretraživanje strojnočitljivog kataloga. Međutim, zbog razvoja weba, elektroničkog nakladništva i novih oblika komunikacije s korisnicima vještine i znanja knjižničara sve su traženija za uspješno poučavanje.¹⁹

E-učenje u knjižnicama i uopće u sustavu formalnog obrazovanja danas nije prijeporno, vlada opća suglasnost da je ono itekako potrebno. „Takvu tvrdnju potkrepljuju međunarodne i nacionalne obrazovne politike koje e-učenje definiraju kao razvojni prioritet.“²⁰

„E-učenje u knjižnicama uključuje niz postupaka (...) digitalizacija tiskane građe, pretraživanje elektroničke građe koja se nalazi u bazama podataka i njezino citiranje za potrebe nastave, pretraživanje weba i preuzimanje sadržaja s weba za potrebe nastave učitavanjem ili

¹⁸ <https://www.carnet.hr/usluga/loomen/> (pristupljeno 27. kolovoza 2019.)

¹⁹ Usp. Horvat, Aleksandra; Živković, Daniela. 2009. *Knjižnice i autorsko pravo*. Hrvatska sveučilišna naklada. Zagreb. Str. 122

²⁰ Špiranec, Sonja: Što je e-učenje bez metapodataka. 2010. *13. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture* (25.-27.11.2009.; Rovinj, Hrvatska) Ur. Willer, Mirna i Faletar Tanacković, Sanjica. Hrvatsko knjižničarsko društvo. Zagreb. Str. 77

ispisivanjem, izrada slajdova korištenjem sadržaja s weba kako bi se posebnim alatom stranice pokazale kao tzv. *screenshot*.²¹

Školski knjižničar pomaže učenicima da budu kritični i učinkoviti informacijski korisnici, jednako tako pomaže nastavnicima u ostvarenju odgojno-obrazovnih zadaća. Okruženje za učenje se utjecajem informacijsko-komunikacijske tehnologije neprestano mijenja. „Učenje se odvija u novim hipermedijskim mrežnim prostorima, gdje temeljnu sastavnicu učenja čini informacija. Nove su pedagoške paradigme utemeljene na premisi stalnih interakcija s informacijskim okruženjem, gdje učenik stvara znanje umjesto da ga pasivno prima. Uključen je u otkrivanje znanja i uči iz interakcije s raspoloživim izvorima.“²²

²¹ Horvat, Aleksandra; Živković, Daniela. 2009. *Knjižnice i autorsko pravo*. Hrvatska sveučilišna naklada. Zagreb. Str. 122

²² Špiranec, Sonja: Što je e-učenje bez metapodataka. 2010. 13. seminar *Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture* (25.-27.11.2009.; Rovinj, Hrvatska) Ur. Willer, Mirna i Faletar Tanacković, Sanjica. Hrvatsko knjižničarsko društvo. Zagreb. Str. 77

4. Školska e-knjižnica

4.1. Knjižnica u elektroničkom obrazovnom okruženju

Školska knjižnica kao dio odgojno-obrazovnog procesa mora djelovati poticajno i u elektroničkom obrazovnom okruženju.

„U relevantnim definicijama e-učenja i procesa vezanih uz njega kaže se da je obrazovna institucija osobito važna u organizaciji cijelog procesa, u planiranju i pripremi materijala učenja i pružanja usluga potpore učenicima ili studentima te u omogućavanju dvosmjerne komunikacije. Učenje uz pomoć informacijskih sredstava uglavnom je individualno, s mogućnošću sastanaka ili kontakata licem u lice elektroničkim putem.“²³

Za školsku knjižnicu u elektroničkom obrazovnom okruženju bitno je da školski knjižničar primjenjuje informacijsku tehnologiju trudeći se ostvariti zahtjeve suvremene škole. Školski knjižničar mora imati određene kompetencije koje su potrebne za kvalitetan rad školske knjižnice. „Kompetencije školskog knjižničara obuhvaćaju znanja, vještine i stavove potrebne za obavljanje svoga posla, a zahtijevaju promjene u metodologiji planiranja programa, sadržaju programa te u načinu učenja i poučavanja. (...) Kompetencije školskog knjižničara trebale bi obuhvatiti sljedeće elemente:

- stručnost
- programiranje rada
- osobno usavršavanje
- organizacija rada u knjižnici
- odgojni stil knjižničara
- odgojno-obrazovni rad s učenicima
- suradnja.“²⁴

Školska knjižnica u kojoj radi knjižničar koji ima potrebne kompetencije mjesto je koje promiče cjeloživotno učenje temeljeno na principu „učiti kako učiti“. „Prema izvješću UNESCO-va Međunarodnog povjerenstva za razvoj obrazovanja za 21. stoljeće u cjeloživotno učenje treba ugraditi načela: učiti znati, učiti činiti, učiti živjeti zajedno i učiti biti.“²⁵

²³ Vuksanović, Irena. 2009. Mogućnosti za e-učenje u hrvatskom obrazovnom sustavu. *Napredak* 150/3-4. 451–466. <http://hrcak.srce.hr/file/123254> (pristupljeno 28. kolovoza 2019.)

²⁴ Jozić, Ruža; Pavin Banović, Alta. 2019. *Od knjige do oblaka*. Alfa. Zagreb. Str. 25

²⁵ Kovačević, Dinka; Lasić-Lazić, Jadranka; Lovrinčević, Jasmina. 2004. *Školska knjižnica – korak dalje*. Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskoga fakulteta u Zagrebu: Altagama. Zagreb. Str. 143

U elektroničkom obrazovnom okruženju školski knjižničari suočeni su sa zahtjevnim izazovima u poučavanju učenika. Vrlo je važna suradnja nastavnika i školskog knjižničara koji trebaju imati kompetencije i koji se trebaju cjeloživotno obrazovati kako bi se nosili sa zahtjevima učenika 21. stoljeća. „Kombinacija učiteljevog poznavanja predmeta i poznavanja tiskanih i *online* resursa za učenje i vještine web-dizajna školskoga knjižničara, bit će potrebne za davanje odgovarajuće potpore učenicima.“²⁶

4.2. Školska knjižnica bez kurikuluma u kurikularnoj reformi

Rad školskog knjižničara u Hrvatskoj nije definiran kurikularnim dokumentom, ne postoji službeni kurikulum školske knjižnice i/ili knjižnično-informacijskog odgoja i obrazovanja. Kurikularna reforma koja je eksperimentalno počela sa školskom godinom 2018./2019. i koja u svim školama u Hrvatskoj počinje ovom 2019./2020. godinom, nije donijela kurikulum rada školskog knjižničara. To znači da ne postoje propisani ishodi učenja, odnosno propisana odgojno-obrazovna očekivanja kao za sve nastavne predmete koji će se predavati u „Školi za život“, odnosno koji se već predaju u školama koje su se uključile u eksperimentalni program kurikularne reforme.

Kurikularna reforma donosi kurikulume koji propisuju ishode koji odgovaraju na pitanja što učenici znaju, što mogu učiniti i koje stavove/vrijednosti imaju razvijene, dok su se u dosadašnjoj praksi propisivali popisi sadržaja koje učenik treba usvojiti. Usmjerenost na činjenično znanje novim kurikulumima mijenja se u usmjerenost na kompetencije.

Novu paradigmu poučavanja koju donosi kurikularna reforma školski knjižničari mogli su upoznati na Loomenu putem virtualnih učionica za školske knjižničare²⁷ i tema: „Kurikulumski pristup poučavanja: od ishoda do vrednovanja“, „Razvoj kompetencija Učiti kako učiti“, „Pružanje podrške“ i „Vrednovanje“.

²⁶ Herring, James E. 2008. *Internetske i informacijske vještine: priručnik za učitelje i školske knjižničare*. Naklada Nediljko Dominović. Zagreb. Str. 163

²⁷ Školski knjižničari mogli su se pripremati za uvođenje novih kurikuluma u dvjema virtualnim učionicama: jedna okuplja stručne suradnike školske knjižničare srednjih škola, a druga stručne suradnike školske knjižničare osnovnih škola.

4.3. Školska knjižnica u kurikulumima međupredmetnih tema

Školska knjižnica bi, kako sugeriraju „IFLA-ine smjernice za školske knjižnice“, trebala djelovati kao „središte za poučavanje i učenje koje pruža aktivni program poučavanja integriran u školski kurikulum, s naglaskom na (...) sposobnosti upravljanja učenjem – sposobnosti i sklonosti koje osposobljavaju učenike za pripremanje, planiranje i uspješno istraživanje temeljeno na kurikulumu.“²⁸

S obzirom na spomenuto nepostojanje kurikuluma za školske knjižnice, u nastavku rada analizirat će se kurikulumi međupredmetnih tema, odnosno spominje li se u njima, gdje i koliko puta suradnja sa školskom knjižnicom odnosno školskim knjižničarom.

Krajem siječnja 2019. godine Ministarstvo znanosti i obrazovanja donijelo je odluke o donošenju kurikuluma za sedam međupredmetnih tema: „Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije“, „Održivi razvoj“, „Osobni i socijalni razvoj“, „Učiti kako učiti“, „Poduzetništvo“, „Zdravlje“ i „Građanski odgoj i obrazovanje“.

Tablica 1. Međupredmetne teme²⁹

MEDUPREDMETNE TEME	Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije	Razvija svijest o primjeni IKT-a u osobnom i profesionalnom životu, o posljedicama njezine primjene te o pravima i odgovornostima digitalnoga građanina.
	Održivi razvoj	Priprema učenike za prikladno djelovanje u društvu radi postizanja osobne i opće dobrobiti.
	Osobni i socijalni razvoj	Potiče cjelovit razvoj djece i mladih osoba u svrhu izgradnje zdrave, samopouzdanе, produktivne i odgovorne osobe sposobne za suradnju i doprinos zajednici.
	Učiti kako učiti	Razvija aktivan pristup i pozitivan stav prema učenju te učenika osposobljava za primjenu stečenih znanja i vještina u različitim situacijama.

²⁸ IFLA-ine smjernice za školske knjižnice. 2016. Ur. Schultz-Jones, Barbara i Dianne Oberg, Dianne uz doprinos Upravnog odbora Međunarodne udruge školskih knjižničara. Hrvatsko knjižničarsko društvo. Zagreb., str. 21

²⁹ Tablica napravljena prema grafičkom organizatoru *Kurikulumsko planiranje*, <https://loomen.carnet.hr/mod/book/view.php?id=430289&chapterid=92836> (pristupljeno 1. rujna 2019.)

	Poduzetništvo	Potiče stvaranje radnih navika i razvoj osobina poduzetne osobe (odgovornost, samostalnost, fleksibilnost...).
	Zdravlje	Razvija pozitivan stav prema zdravlju i zdravom načinu življenja te osposobljava učenika preuzeti brigu o vlastitom zdravlju.
	Građanski odgoj i obrazovanje	Razvija građansku kompetenciju koja učenicima omogućuje učinkovito obavljanje građanske uloge.

4.3.1. Građanski odgoj i obrazovanje

Svrha je međupredmetne teme „Građanski odgoj i obrazovanje“ „osposobiti i osnažiti učenike za aktivno i učinkovito obavljanje građanske uloge.“³⁰ Ova međupredmetna tema ima tri domene: „Ljudska prava“, „Demokracija“ i „Društvena zajednica“. U tablici koja razrađuje odgojno-obrazovna očekivanja po odgojno-obrazovnim ciklusima i domenama te navodi ključne sadržaje školska knjižnica i školski knjižničar nigdje se ne spominju. U ostatku dokumenta također se nigdje ne navode.

4.3.2. Održivi razvoj

„Ciljevi međupredmetne teme Održivi razvoj upućuju na osmišljavanje poučavanja koje će na kreativan i zanimljiv način potaknuti učenike na promišljanje i stjecanje znanja, oblikovanje stavova i sustava vrijednosti te usvajanje ponašanja u skladu s održivim razvojem.“³¹

Međupredmetna tema „Održivi razvoj“ ima tri domene: „Povezanost“, „Djelovanje“ i „Dobrobit“. Kao i kod međupredmetne teme „Građanski odgoj i obrazovanje“ tako i kod ove, razrada odgojno-obrazovnih očekivanja po odgojno-obrazovnim ciklusima i domenama i ključni sadržaji nigdje ne navode školsku knjižnicu i školskog knjižničara. Međupredmetna tema „Održivi razvoj“ u poglavlju koje govori o učenju i poučavanju nema naslove „Materijali i izvori“ ili „Uloga učitelja (i stručnih suradnika)“ kakve imaju drugi kurikulumi međupredmetnih tema u kojima se ponekad navode školska knjižnica i školski knjižničar.

³⁰ Odluka o donošenju kurikulumu za međupredmetnu temu Građanski odgoj i obrazovanje za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_217.html (pristupljeno 29. kolovoza 2019.)

³¹ Odluka o donošenju kurikulumu za međupredmetnu temu Održivi razvoj za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_152.html (pristupljeno 29. kolovoza 2019.)

4.3.3. Osobni i socijalni razvoj

Cjeloviti razvoj djece i mladih odgojno-obrazovni je cilj međupredmetne teme „Osobni i socijalni razvoj“ koja ima tri domene: „Ja“, „Ja i drugi“ i „Ja i društvo“. Školska knjižnica se u kurikulumu uopće ne spominje, a školski knjižničar navodi se jednom, u poglavlju koje govori o učenju i poučavanju, pod naslovom „Uloga učitelja i odgojno-obrazovnih radnika“: „Važnu ulogu u poticanju i razvijanju osobnih i socijalnih kompetencija učenika imaju stručni suradnici (psiholozi, pedagozi, socijalni pedagozi, logopedi, edukacijski rehabilitatori, knjižničari). Svojim stručnim znanjem podrška su učenicima u osobnome i socijalnome razvoju. Stručni suradnici koordinatori su aktivnosti povezanih s planiranjem i provođenjem ove međupredmetne teme u suradnji s ravnateljem i učiteljima. Partnerstvo škole, roditelja i zajednice uvjet je za osobni i socijalni razvoj pojedinca. Svakoj mladoj osobi koja se nalazi u ekonomski nepovoljnom položaju potrebno je pružiti pomoć te osigurati pravednost i podršku u sustavu odgoja i obrazovanja.“³²

4.3.4. Poduzetništvo

Razvoj poduzetnoga načina razmišljanja i djelovanja prema kurikulumu međupredmetne teme „Poduzetništvo“ ostvaruje se u trima domenama: „Promišljaj poduzetnički“, „Djeluj poduzetnički“ i „Ekonomska i financijska pismenost“. U tablici koja razrađuje odgojno-obrazovna očekivanja po odgojno-obrazovnim ciklusima i domenama te navodi ključne sadržaje školska knjižnica i školski knjižničar nigdje se ne spominju, kao ni u ostatku kurikuluma. U preporukama za ostvarenje odgojno-obrazovnih očekivanja stoji: „Otvoreno za sve nastavne predmete, izvannastavne i izvanučioničke aktivnosti. Sat razrednika. Korelacija s MT-om Građanski odgoj.“. U preporukama kod odgojno-obrazovnog očekivanja za A.3.3.: „Upoznaje i kritički sagledava mogućnosti razvoja karijere i profesionalnog usmjeravanja karijere (profesionalno usmjeravanje)“³³ spominju se stručni suradnici, ali se ne imenuju: „Kontinuirano djelovanje stručnih suradnika na radionicama i individualnom savjetovanju.“³⁴

³² Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu *Osobni i socijalni razvoj za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj*. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_153.html (pristupljeno 29. kolovoza 2019.)

³³ Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu *Poduzetništvo za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj*. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_157.html (pristupljeno 29. kolovoza 2019.)

³⁴ Ibid.

4.3.5. Učiti kako učiti

„Svrha je uvođenja međupredmetne teme Učiti kako učiti omogućiti učenicima da razviju znanja i vještine upravljanja svojim učenjem i primjene odgovarajućih strategija u različitim situacijama učenja u formalnom, neformalnom i informalnom okružju. Ta će im kompetencija omogućiti da usvoje znanja i vještine koje će moći uspješno primjenjivati u kasnijem osobnom i profesionalnom razvoju u kontekstu cjeloživotnog učenja.“³⁵

Kurikulum međupredmetne teme „Učiti kako učiti“ ima četiri domene: „Primjena strategija učenja i upravljanja informacijama“, „Upravljanje svojim učenjem“, „Upravljanje emocijama i motivacijom u učenju“ i „Stvaranje okružja za učenje“. U preporukama za ostvarivanje odgojno-obrazovnih očekivanja planiranje rada u knjižnici (u skupinama odnosno pojedinačnog rada pri rješavanju određenih zadataka) spominje se četiri puta, korištenje primarnih izvora u školskoj knjižnici jedan put, a korištenje knjižnom i neknjižnom građom spominje se učestalo. Suradnja sa školskim knjižničarom u ostvarivanju odgojno-obrazovnih očekivanja izrijekom se spominje 18 puta.

Školska knjižnica navodi se i u poglavlju koje specificira učenje i poučavanje međupredmetne teme „Učiti kako učiti“: „Budući da se poučavanje te međupredmetne teme provodi u svim predmetima, s pomoću konkretnih aktivnosti i sadržaja te je neodvojivo od iskustva učenja, zahtijeva pripremu učitelja i stručnih suradnika za aktivno poučavanje (suradničko učenje, radionički, iskustveni tip nastave, debate, igranje uloga, diskusije, rješavanje problema) ili učenje izvan učionice (samostalni ili istraživački projekti u skupini, izvještaji, rad u školskoj knjižnici, terenska nastava, posjeti ustanovama, putovanja, promatranje okoline).“³⁶ U istom se poglavlju spominje školski knjižničar: „Osim učitelja pomoć u stjecanju kompetencije Učiti kako učiti pružaju stručni suradnici (psiholozi, pedagozi, knjižničari, stručnjaci edukacijsko-rehabilitacijskog profila) pomažući učiteljima u radu u skupini ili pojedinačnom radu s učenicima te zajedničkim radom na projektnim i drugim školskim aktivnostima. Svatko od njih u području svojih stručnih kompetencija pomaže učenicima u razvijanju strategija uspješnog učenja.“³⁷

³⁵ Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Učiti kako učiti za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_154.html (pristupljeno 29. kolovoza 2019.)

³⁶ Ibid.

³⁷ Ibid.

4.3.6. Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije

Međupredmetna tema „Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije“ ima za cilj digitalno i informacijsko opismenjavanje učenika. Odgovorno i samostalno služenje informacijsko-komunikacijskom tehnologijom razvija digitalnu pismenost učenika.

Ova međupredmetna tema ima četiri domene koje su međusobno povezane i koje se nadograđuju jedna na drugu, kako pokazuje grafički prikaz.

Grafički prikaz 1. Struktura međupredmetne teme Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije³⁸

Kurikulum predviđa da se te četiri domene povezuju sa sadržajima različitih predmetnih područja i ostalim međupredmetnim temama. Odgojno-obrazovna očekivanja po odgojno-obrazovnim ciklusima i organizacijskim područjima te ključni sadržaji razrađeni su u tablici. Tablica uz odgojno-obrazovna očekivanja (definirani konkretni ishodi) sadrži razradu ishoda putem pripadajućih znanja, vještina i stavova te u posljednjoj koloni Preporuke za ostvarivanje očekivanja. U tim se preporukama školska knjižnica spominje 16 puta, od čega 11 puta u formulaciji: „Zadatke izvan nastave, u skupini i pojedinačno, moguće je odraditi na računalima

³⁸ Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_150.html (pristupljeno 29. kolovoza 2019.)

u školskoj knjižnici i u ostalim digitalno opremljenim prostorima u školi.³⁹, a preostalih pet puta: „Integrirano putem aktivnosti na računalima u školskoj knjižnici, učionici informatike i ostalim digitalno opremljenim prostorima u školi.“⁴⁰ Školski knjižničar naveden je 13 puta, odnosno na 13 se mjesta preporučuje odgojno-obrazovna očekivanja odraditi u suradnji sa školskim knjižničarom, primjer: „Četvrto očekivanje⁴¹ preporučuje se odraditi u suradnji školskoga knjižničara i učitelja hrvatskoga jezika.“⁴² U ključnim sadržajima spominju se „mrežni katalozi školskih i gradskih knjižnica“, „mrežni katalozi fakultetskih i sveučilišnih knjižnica“, „digitalizirana knjižnična, arhivska i muzejska građa“, „katalozi svjetskih knjižnica“ i „pretraživanje virtualnih knjižnica“.⁴³

Školska knjižnica u kurikulumu međupredmetne teme „Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije“ spominje se još dva puta u poglavlju „Mjesto i vrijeme učenja“: „Učenje i poučavanje s pomoću tehnologije odvija se, osim u klasičnim učionicama, i u prostorima koji odgovaraju planiranoj nastavi, kao što su knjižnica i ostali zajednički prostori u školi. (...) Kako bi se osigurali jednaki uvjeti svim učenicima, potrebno je osigurati dostupnost učenja na daljinu izvan neposrednoga nastavnog procesa, npr. u knjižnici i ostalim digitalno opremljenim prostorima u školi.“⁴⁴ Pod naslovom „Grupiranje učenika” navodi se školska knjižnica: „Heterogene skupine oblikuju se za potrebe nastave i projekata u virtualnome okružju te u obrazovnim društvenim mrežama, kao i u školskoj knjižnici, učionici informatike i drugim učionicama u kojima postoje mogućnosti uporabe tehnologije, čime se svi učenici dovode u ravnopravan položaj s obzirom na tehnologiju.”⁴⁵

Izuzme li se spominjanje školske knjižnice kao digitalno opremljenog prostora u školi (diskutabilno u praksi, kako će biti pokazano u rezultatima istraživanja provedenog u školskim knjižnicama Istarske županije), može se reći da se u međupredmetnoj temi “Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije” učestalo preporučuje suradnja sa školskim knjižničarom, gotovo u svakom ciklusu i u svakoj od četiriju domena.

³⁹ Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu *Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj*. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_150.html (pristupljeno 29. kolovoza 2019.)

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Učenik izdvaja i razvrstava oznake vlasništva djela i licencije za dijeljenje sadržaja koje treba poštovati.

⁴² Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu *Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj*. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_150.html (pristupljeno 29. kolovoza 2019.)

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Ibid.

4.3.7. Zdravlje

Kao i u kurikulumima svih drugih međupredmetnih tema tako se i kod ove preporučuje da se odgojno-obrazovni ciljevi učenja i poučavanja upotpunjuju sa sadržajima ostalih međupredmetnih tema.

Kao nositelji provedbe međupredmetne teme Zdravlje navode se: „učitelji, nastavnici, stručni suradnici, timovi školske medicine i drugi stručnjaci. Suradnici mogu biti stručnjaci različitih profila ovisno o sadržaju edukacije (radnici Zavoda za javno zdravstvo i drugih zdravstvenih ustanova, radnici MUP-a, Hrvatskoga Crvenog križa i društava Crvenoga križa i drugih javnih ustanova).“⁴⁶ Školska knjižnica i školski knjižničar ovdje se ne spominju

U dijelu kurikuluma koji opisuje ulogu učitelja i stručnih suradnika ne spominje se školski knjižničar: „Veliku ulogu u ostvarivanju očekivanja međupredmetne teme Zdravlje imaju stručni suradnici u školi: pedagog, psiholog, edukacijski rehabilitator, socijalni pedagog koji bi trebali biti nositelji većine aktivnosti koje se povezuju s unaprjeđivanjem mentalnoga i socijalnoga zdravlja učenika.“⁴⁷ Iako se u čitavom kurikulumu međupredmetne teme „Zdravlje“ školska knjižnica i školski knjižničar ne spominju, valja ipak reći da se u dijelu kurikuluma pod naslovom „Materijali i izvori“ navodi: „Za ispunjenje očekivanja učitelje se potiče na korištenje relevantnom literaturom i na cjeloživotno učenje.“⁴⁸

⁴⁶ Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Zdravlje za osnovne škole i srednje škole u Republici Hrvatskoj https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_212.html (pristupljeno 29. kolovoza 2019.)

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Ibid.

4.3.8. Školska knjižnica u kurikulumima međupredmetnih tema u brojkama

Tablica 2. Školska knjižnica i školski knjižničar u kurikulumima međupredmetnih tema

<u>Međupredmetna tema</u>	<u>Školska knjižnica</u>	<u>Školski knjižničar</u>
Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije	20	13
Održivi razvoj	0	0
Osobni i socijalni razvoj	0	1
Učiti kako učiti	6	19
Poduzetništvo	0	0
Zdravlje	0	0
Građanski odgoj i obrazovanje	0	0

Tablica 2. daje uvid u to koliko se puta školska knjižnica i školski knjižničar izrijeком spominju u kurikulumima međupredmetnih tema. Može se zaključiti da se suradnja sa školskim knjižničarom najveći broj puta preporučuje za ostvarivanje odgojno-obrazovnih očekivanja u kurikulumu međupredmetne teme „Učiti kako učiti“ (19 puta). Kurikulum međupredmetne teme „Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije“ za ostvarivanje odgojno-obrazovnih očekivanja na 13 mjesta preporučuje suradnju sa školskim knjižničarom.

Školska knjižnica kao mjesto rada i istraživanja spominje se najveći broj puta u kurikulumskim preporukama za ostvarivanje odgojno-obrazovnih očekivanja međupredmetne teme „Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije“ (20 puta), a u kurikulumu međupredmetne teme „Učiti kako učiti“ šest puta.

Kurikulumi međupredmetnih tema „Održivi razvoj“, „Poduzetništvo“, „Zdravlje“ i „Građanski odgoj i obrazovanje“ ni na jednom mjestu ne spominju školsku knjižnicu ni suradnju sa školskim knjižničarom.

Iako se od školskih knjižničara očekuje da u području svojih stručnih kompetencija pomažu učenicima u razvijanju strategija uspješnog učenja, tek se u dvama kurikulumima

međupredmetnih tema oni učestalo spominju kao sudionici u ostvarivanju odgojno-obrazovnih očekivanja: „Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije“ i „Učiti kako učiti“.

Školski knjižničari osim suradnje s predmetnim nastavnicima u sklopu predmetnih i međupredmetnih kurikuluma mogu, kao što to i čine, tražiti razrednike da im ustupe sate razredne zajednice za neposredni odgojno-obrazovni rad i planirati svoj program Knjižnično-informacijskog i medijskog odgoja i obrazovanja (KIMOO) kako bi osposobljavali učenike za uključivanje u svijet informacija i cjeloživotno učenje.

Analizirajući kurikulume međupredmetnih tema, nameće se pitanje treba li školsku knjižnicu i školskog knjižničara uključiti u kurikulume svih međupredmetnih tema, odnosno zašto školska knjižnica i školski knjižničar nisu zastupljeni u kurikulumima svih međupredmetnih tema? Ako su školske knjižnice „dinamični obrazovni centri u informacijskim školama sa školskim knjižničarima kao primarnim agentima za projektiranje škola za učenike 21. stoljeća“⁴⁹, onda kurikulumna reforma, koja nije donijela kurikulum rada školskog knjižničara, možda ne računa ozbiljno sa školskom knjižnicom i školskim knjižničarima. Je li prevladavajuće stanje u praksi gdje se školskom knjižničaru za provedbu Knjižnično-informacijskog i medijskog odgoja i obrazovanja (KIMOO) „ustupaju“ sati razredne zajednice dobro rješenje? Čini se da školskim knjižničarima preostaje, kao i do sada, samostalno traženje načina kako školsku knjižnicu učiniti središtem za poučavanje i učenje.

⁴⁹ Kuhlthau, Carol Collier. 2010. Guided Inquiry: School Libraries in the 21st Century. *School Libraries Worldwide*. 16/1, 1–12.

5. Istraživanje

S ciljem da se dobiju relevantni podaci o e-učenju i usavršavanju školskih knjižničara Istarske županije, a u kontekstu kompetencija školskih knjižničara i njihova cjeloživotnog učenja koje naglašava kurikularna reforma, provedeno je istraživanje. Svrha provođenja anketnog upitnika bila je prikupiti i usustaviti stavove školskih knjižničara o e-učenju u sustavu Loomen kao pripremu za kurikularnu reformu i staviti ih u odnos s podacima o opremi i materijalnim uvjetima školskih knjižnica Istarske županije.

5.1. Struktura uzorka u istraživanju

Uzorak za istraživanje nije reprezentativan nego prigodan. Naime, Županijsko stručno vijeće školskih knjižničara osnovnih i srednjih škola Istarske županije broji 64 člana. U osnovnim školama rade 44 knjižničara, a u srednjim školama njih 20. Od tog broja na anketni je upitnik odgovorilo 27 školskih knjižničara. Može se reći da je odaziv bio prilično visok, gotovo je polovica ukupnog broja školskih knjižničara odgovorila na upitnik, odnosno njih 42,18 %.

Pitanje spola nije postavljeno jer je za ovo istraživanje ono irelevantno.

Zanimljivo je da je najveći broj odgovora stigao vrlo brzo po odušaslano upitniku na sve e-adrese školskih knjižničara Istarske županije. Dva odgovora na upitnik bila su sljedećeg dana i nekoliko odgovora stiglo je poslije tjedan dana, nakon što je upućen podsjetnik na upitnik.

U strukturi uzorka vidljivo je da najviše ispitanika ima između 40 i 50 godina (40,74 %), jednak je postotak onih između 30 i 40 godina i između 50 i 60 godina (22,22 %). Najmanji broj ispitanih knjižničara u dobi je iznad 60 godina, a samo je jedan knjižničar mlađi od 30.

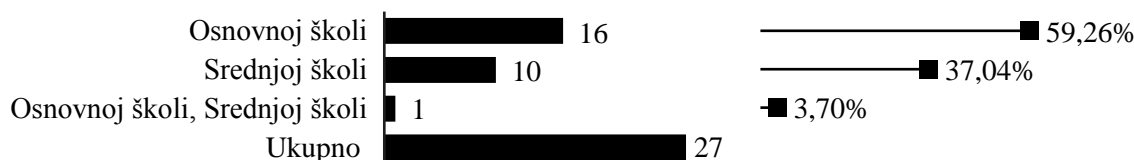
Grafikon 1. Dob ispitanika istraživanja

Najveći broj ispitanika ima između 10 i 20 godina iskustva rada u knjižnici (40,74 %), a više od pet godina u školskoj knjižnici radi gotovo 80 % ispitanika.

Grafikon 2. Broj godina radnog iskustva u knjižnici

Veći dio školskih knjižničara koji su odgovorili na anketni upitnik radi u knjižnici osnovne škole (59,26 %). U knjižnicama srednjih škola zaposleno je 10 ispitanih školskih knjižničara, odnosno 37,04 %, dok je jedan školski knjižničar zaposlen i u osnovnoj i u srednjoj školi. Distribucija odgovora je logična s obzirom na to da je u ukupnom broju školskih knjižničara Istarske županije više onih koji rade u osnovnoj školi (OŠ – 44, SŠ – 20).

Grafikon 3. Struktura osnovnoškolskih i srednjoškolskih knjižničara

5.2. Instrument istraživanja

U ovom je istraživanju instrument anketni upitnik koji sadrži jedanaest pitanja. Deset je pitanja zatvorenog tipa, a zadnje je pitanje omogućavalo komentiranje. Pitanja u upitniku formulirana su tako da budu jasna i nedvosmislena. Ispunjavanje je upitnika jednostavno i prosječno je vrijeme ispunjavanja pet minuta.

Korišten je *online* upitnik (*Google Forms*). Poveznica na upitnik odata je svim školskim knjižničarima Istarske županije. Na početku upitnika pojašnjeno je da je riječ o anonimnom upitniku te je objašnjena njegova svrha.⁵⁰

5.3. Rezultati istraživanja – analiza

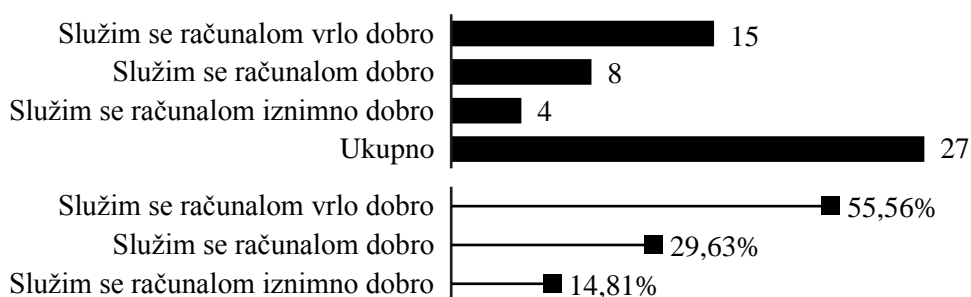
Anketni upitnik poslan je ciljanoj skupini ispitanika, školskim knjižničarima Istarske županije. Pitanje je ovog istraživanja bilo u kojoj će mjeri školski knjižničari Istarske županije izraziti svoje pozitivno mišljenje o e-učenju općenito i o e-učenju kao načinu pripreme školskih

⁵⁰ Cjelovit upitnik dostupan je na adresi: <https://forms.gle/kxoEJ4EyAkKz64Fz8>.

knjižničara na kurikularnu reformu. Pozitivan stav prema e-učenju koji se opaža iz rezultata treba uzeti s dozom rezerve jer se može pretpostaviti da su e-učenju i informacijskim tehnologijama naklonjeniji školski knjižničari koji su i odgovorili na anketni upitnik, odnosno da su oni manje skloni e-učenju i korištenju informacijsko-komunikacijske tehnologije u manjoj mjeri odgovorili na anketni upitnik.

5.3.1. Računalne kompetencije školskih knjižničara IŽ i korištenje IKT-a

Kod pitanja procjene vlastitih računalnih kompetencija nitko nije birao odgovore: „Uopće se ne znam služiti računalom“ i „Služim se računalom vrlo slabo“. Većina ispitanih smatra da se računalom služi vrlo dobro (55,56 %).

Grafikon 4. Samoprocjena računalnih kompetencija

Glede učestalosti korištenja informacijsko-komunikacijske tehnologije može se zaključiti da svi školski knjižničari Istarske županije koriste računalo i projektor, a 74,07 % ispitanika izjasnilo se da ih koriste često ili vrlo često.

Grafikon 5. Učestalost korištenja IKT-a – računalo i projektor

Rezultati pokazuju da školski knjižničari Istarske županije uglavnom koriste digitalne alate, a samo njih pet (18,52 %) izjasnilo se da ih nikad ne koriste.

Grafikon 6. Učestalost korištenja IKT-a – digitalni alati

Kad je u pitanju literatura s interneta, zanimljivo je primijetiti da odgovore „Nikad“ i „Rijetko“ nije izabrao nijedan školski knjižničar. Svi školski knjižničari Istarske županije koriste literaturu s interneta.

Grafikon 7. Učestalost korištenja IKT-a – literatura s internet

Nastavne materijale na internet nikad ne stavlja 33,33 % školskih knjižničara Istarske županije, a samo dvoje njih tu mogućnost koristi često i vrlo često.

Grafikon 8. Učestalost korištenja IKT-a – stavljanje nastavnih materijala na internet

Ne može se reći da školski knjižničari Istarske županije učestalo komuniciraju s učenicima putem interneta, više to čine povremeno, rijetko ili nikad (77,78 %). Slična je distribucija odgovora i za pristup mrežama za suradničko učenje (wikiji, blogovi i drugi *online* alati).

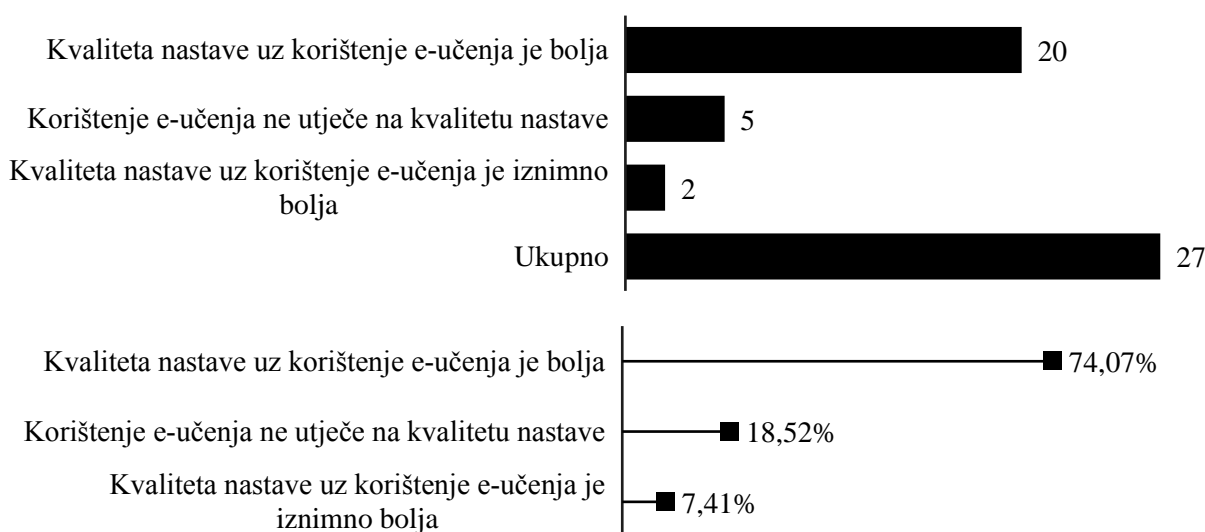

Grafikon 9. Učestalost korištenja IKT-a – komunikacija s učenicima putem interneta (e-mail, Edmodo, Facebook...)

Grafikon 10. Učestalost korištenja IKT-a – pristup mrežama za suradničko učenje (wikiji, blogovi i drugi *online* alati)

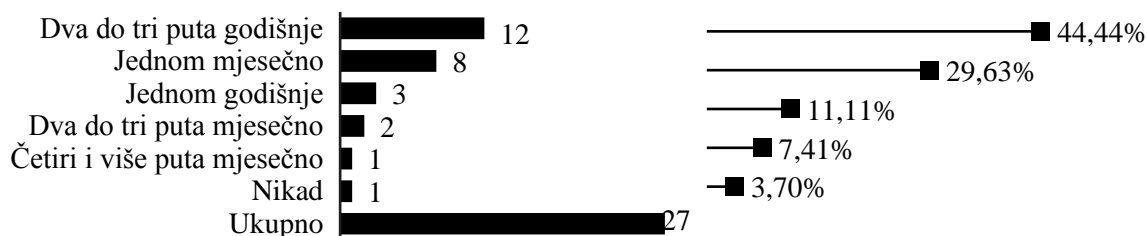
Nakon što se promotre u cjelini odgovori na pitanja o računalnim kompetencijama i korištenju informacijsko-komunikacijske tehnologije može se zaključiti da veći dio školskih knjižničara Istarske županije smatra da imaju računalne kompetencije i većina ih koristi mogućnosti koje pruža informacijsko-komunikacijska tehnologija. S obzirom na to ne čude odgovori na pitanje o kvaliteti nastave uz korištenje e-učenja. Naime, nitko od školskih knjižničara Istarske županije nije se negativno izjasnio o e-učenju. Nitko nije izabrao sljedeće odgovore: „Korištenje e-učenja loše utječe na kvalitetu nastave.“ i „Korištenje e-učenja iznimno loše utječe na kvalitetu nastave.“ Gotovo svi ispitanici (22 njih, odnosno 81,48 %) smatraju da e-učenje poboljšava kvalitetu nastave.

Grafikon 11. Procjena kvalitete nastave uz korištenje e-učenja

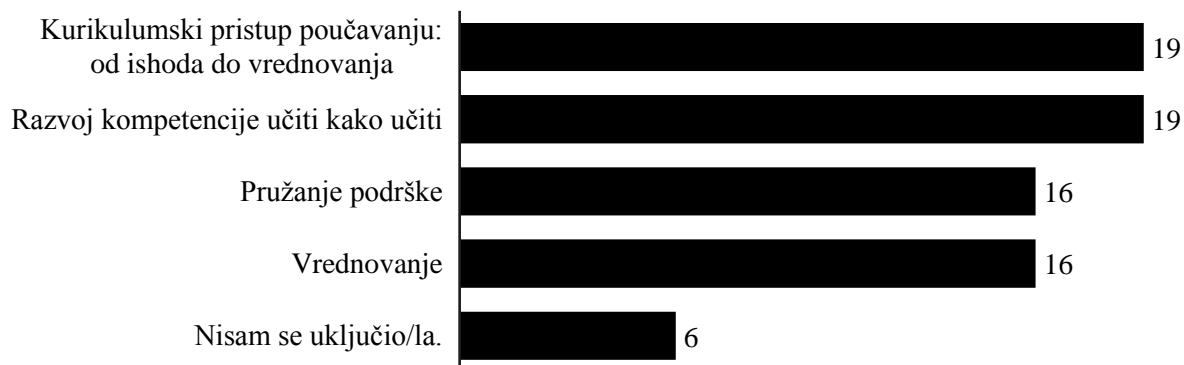
5.3.2. E-učenje kao usavršavanje školskih knjižničara IŽ

Školski knjižničari Istarske županije imaju potrebu trajno se obrazovati kako bi kvalitetno radili svoj posao što pokazuju webinarima na kojima učestalo sudjeluju. Samo se jedan školski knjižničar izjasnio da nikad ne koristi mogućnost e-učenja putem webinarima (3,70 %).

Grafikon 12. Učestalost e-učenja putem webinarima

Odgovori na pitanje o uključenosti školskih knjižničara u virtualne učionice za školske knjižničare pokazuju da se većina njih pripremala za kurikularnu reformu. Samo se šest knjižničara Istarske županije nije uključilo u e-edukaciju na Loomenu. Edukacije koje je najveći broj školskih knjižničara Istarske županije cjelovito završio su: „Kurikulumski pristup poučavanja: od ishoda do vrednovanja“, i „Razvoj kompetencija Učiti kako učiti“. Nešto malo manje znački dodijeljeno je školskim knjižničarima i za edukacije „Pružanje podrške“ i/ili „Vrednovanje“.

Grafikon 13. Priprema za kurikularnu reformu

Školski knjižničari Istarske županije smatraju da kurikularnu reformu hrvatskog obrazovnog sustava nužno treba provesti. Slaganje s tom tvrdnjom izrazilo je 88,89 % njih, neslaganje 7,41 %, a jedan knjižničar nije mogao procijeniti (3,70 %). Zanimljivo je da nitko od školskih knjižničara Istarske županije nije izrazio „tvrd“ neslaganje, nitko nije birao odgovor da se u potpunosti ne slaže.

Grafikon 14. Stupanj slaganja – Kurikularnu reformu hrvatskog obrazovnog sustava nužno treba provesti.

Da im je u sklopu edukacije za kurikularnu reformu na Loomenu virtualno okruženje za učenje, suradnju i komunikaciju pružalo podršku tijekom cjelokupne pripreme za kurikularnu reformu smatra manji broj školskih knjižničara Istarske županije (29,63 %). Dobar dio njih ne smatra da je imalo podršku (37,04 %) ili ne može procijeniti (33,33 %).

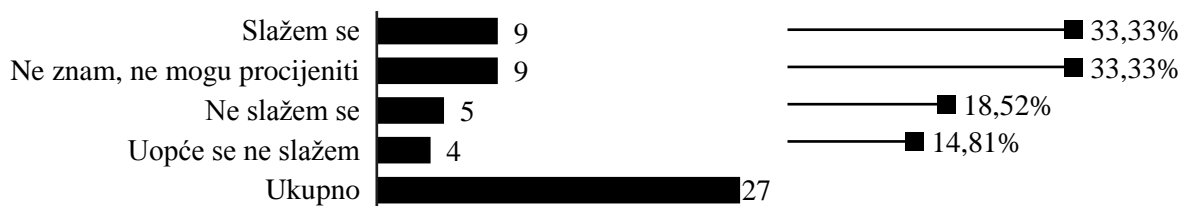
Grafikon 15. Stupanj slaganja – Virtualno okruženje za učenje, suradnju i komunikaciju na Loomenu pruža mi podršku tijekom cjelokupne pripreme za kurikularnu reformu.

Gotovo polovica školskih knjižničara Istarske županije (44,44 %) ne zna ili ne može procijeniti je li ih virtualna učionica za školske knjižničare (OŠ/SŠ) uvodila korak po korak u *online* okruženje tako da razumiju koncepte i promjene koje donosi obrazovna reforma.

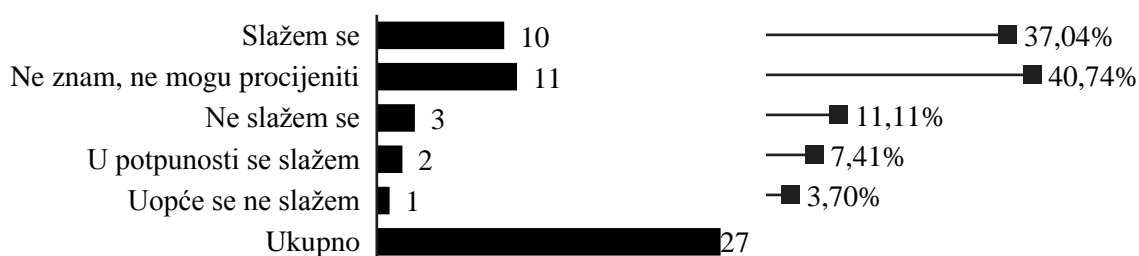
Grafikon 16. Stupanj slaganja – Virtualna učionica za školske knjižničare (OŠ/SŠ) uvodi me korak po korak u *online* okruženje tako da razumijem koncepte i promjene koje donosi obrazovna reforma.

Manji broj knjižničara Istarske županije (33,33 %) smatra da u *online* okruženju ima na raspolaganju relevantne i aktualne informacije o pripremi i provedbi novog kurikuluma.

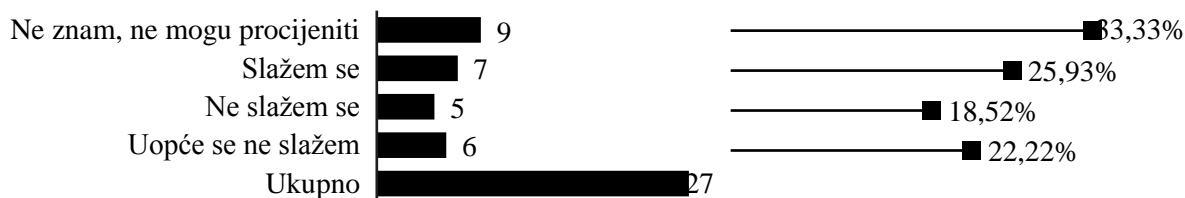
Grafikon 17. Stupanj slaganja – U *online* okruženju imam na raspolaganju relevantne i aktualne informacije o pripremi i provedbi novog kurikuluma.

Nešto malo manje od polovice školskih knjižničara Istarske županije (44,45 %) smatra da ih mentorice i mentori u virtualnim učionicama usmjeravaju i pomažu im da se lakše snađu.

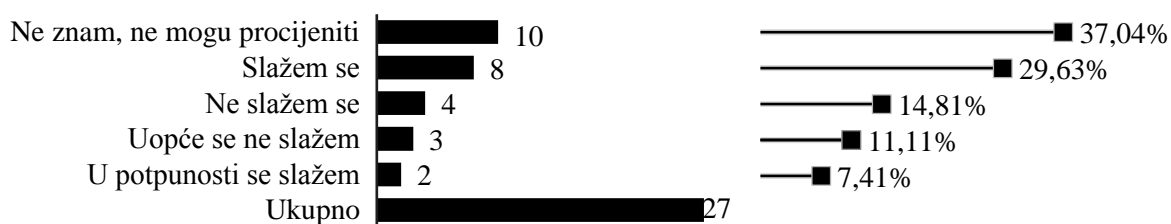
Grafikon 18. Stupanj slaganja – Mentorice i mentori u mojoj virtualnoj učionici usmjeravaju me i pomažu mi da se lakše snađem.

Sučelje Loomena i organizacija sadržaja na njemu zadovoljava tek 33,33 % školskih knjižničara Istarske županije, a 40,74 % izražava neslaganje s tvrdnjom.

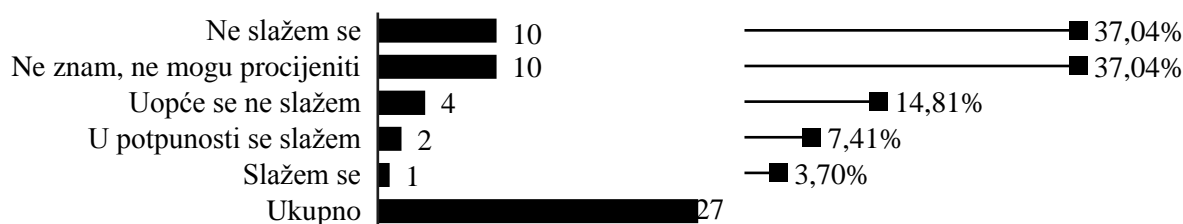
Grafikon 19. Stupanj slaganja – Zadovoljan/na sam sučeljem Loomena i organizacijom sadržaja na njemu

Količinu i zahtjevnost zadataka u Loomenu primjerenima smatra 37,04 % školskih knjižničara.

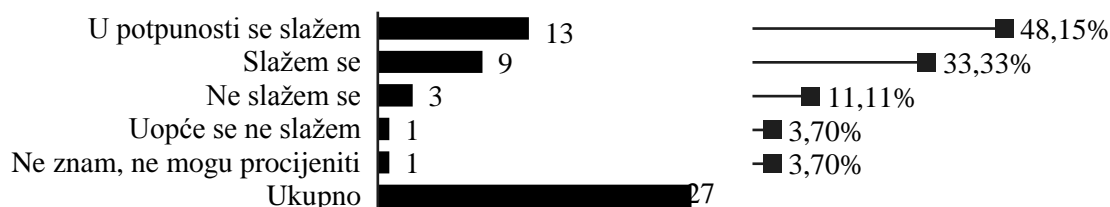
Grafikon 20. Stupanj slaganja – Količina i zahtjevnost zadataka su primjereni

Da upotreba Loomena zahtijeva previše znanja o korištenju računalima smatra samo 11,11 % školskih knjižničara Istarske županije.

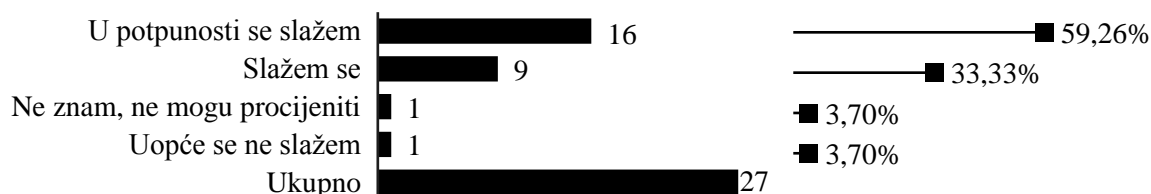
Grafikon 21. Stupanj slaganja – Upotreba Loomena zahtijeva previše znanja o korištenju računalima

Slaganje školskih knjižničara Istarske županije s tvrdnjom „Ne smatram smislenom pripremu za kurikularnu reformu bez donošenja kurikuluma za školske knjižnice.“ značajno je veliko (81,48 %).

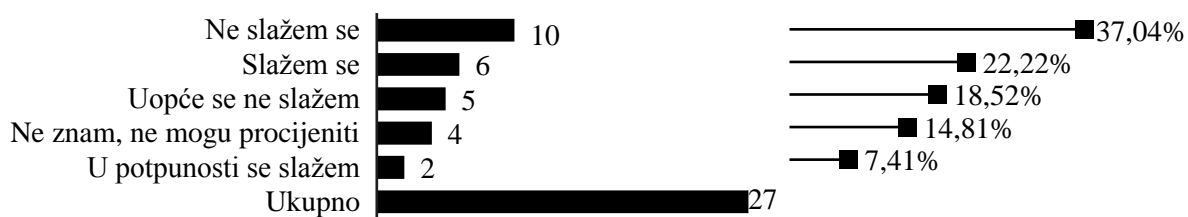
Grafikon 22. Stupanj slaganja – Ne smatram smislenom pripremu za kurikularnu reformu bez donošenja kurikuluma za školske knjižnice.

Velika većina školskih knjižničara (92,59 %) smatra da je potrebno objaviti poseban dokument, kurikulum koji bi precizirao očekivanja od školskih knjižničara. Da kurikulum za školsku knjižnicu ne treba donijeti smatra samo jedan knjižničar.

Grafikon 23. Stupanj slaganja – Objavom posebnog dokumenta koji bi se odnosio na školsku knjižnicu, jasno bi mi bilo koja su očekivanja od mene kao školskog knjižničara/ke.

Više od polovice školskih knjižnica Istarske županije ne zadovoljava sve uvjete za provedbu kurikularne reforme. Naime, 55,56 % školskih knjižničara izjasnilo se da im knjižnice ne zadovoljavaju potrebne uvjete.

Grafikon 24. Stupanj slaganja – Knjižnica u kojoj radim zadovoljava sve uvjete za provedbu kurikularne reforme.

Najveći broj školskih knjižničara (59,26 %) u potpunosti se slaže s tvrdnjom „Objavom posebnog dokumenta koji bi se odnosio na školsku knjižnicu, jasno bi mi bilo koja su očekivanja od mene kao školskog knjižničara/ke.“

5.3.3. Oprema i materijalni uvjeti školskih knjižnica IŽ u kontekstu e-učenja

Posljednje pitanje anketnog upitnika ostavilo je prostor školskim knjižničarima za komentar: „Želite li nešto dodati u vezi s Loomenom ili imate komentar na mogućnosti e-učenja u knjižnici u kojoj radite?“ Dvanaest njih nije iskoristilo tu mogućnost, a ostali su raznoliko komentirali. Jedni smatraju boljima edukacije uživo, drugi pohvaljuju e-učenje. Dva komentara spominju nepostojanje kurikuluma za školske knjižnice. U više komentara spominje se neadekvatnost materijalnih uvjeta u knjižnicama.

Od 28. veljače 2019. u primjeni je novi „Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti“ u kojem stoji da će „ministar nadležan za kulturu donijeti standarde u roku od godine dana od dana stupanja na snagu Zakona.“⁵¹ Do stupanja na snagu novih, primjenjuju se postojeći „Standardi za školske knjižnice („Narodne novine“, br. 34/00)“. U njima, u dijelu koji se odnosi na prostor i opremu školske knjižnice, stoji (članak 20): „U školskoj knjižnici moraju se osigurati odvojeni prostori za: kataloge i računala za davanje informacija i rad s korisnicima, smještaj građe u slobodnom pristupu, pojedinačni rad, rad u skupini za cijeli razredni odjel, veće skupine, multimedijalno središte, jedinice za rad na računalima, stručni rad osoblja i izložbe.“⁵² U članku 21 kaže se da veličina prostora predviđenog za školsku knjižnicu ovisi o broju učenika, odnosno o broju odjela, a prostor za školske knjižnice treba planirati prema sljedećim mjerilima: „prostor čitaonice za skupni i pojedinačni rad cijeloga razrednog odjela, (...)“

⁵¹ *Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti*, „Narodne novine“, br. 17/19 <https://www.zakon.hr/z/1925/Zakon-o-knji%C5%BEnicama-i-knji%C5%BEni%C4%8Dnoj-djelatnosti-2019> (pristupljeno 2. rujna 2019. godine)

⁵² *Standardi za školske knjižnice* „Narodne novine“, br. 34/00 <http://www.propisi.hr/print.php?id=6052> (pristupljeno 2. rujna 2019.)

upotrebu multimedijske građe (2 m² po čitateljskom mjestu = 30 učenika x 2 m = 60 m²); 3-5 mjesta za korištenje računala, po mjestu 3 m² što iznosi 9-15 m².⁵³ Standardi nalažu (članak 24) kao osnovnu tehničku opremu školske knjižnice tri računala i također u istom članku stoji: „Pri opremanju školske knjižnice škola treba nabaviti što suvremeniju opremu kako bi se omogućila upotreba programa predviđenih za nastavu, unapređivanje stručnog rada knjižnice, pretraživanje i upotrebu raznih baza podataka.“⁵⁴ Budući da se standardima određuju „minimalni uvjeti glede knjižnične građe, knjižničnog osoblja, prostora i opreme za obavljanje djelatnosti školskih knjižnica u osnovnim i srednjim školama te se utvrđuju stručni kriteriji i mjerila za promicanje kvalitetne knjižnične djelatnosti“⁵⁵, jasno je da su školske knjižnice Istarske županije većinom ispod propisanih standarda.

Tablica 3. Broj računala u odnosu na broj učenika

Broj računala u knjižnici	Broj učenika u školi	Broj učenika po računalu
3	260	86,66667
4	153	38,25
1	170	170
2	412	206
4	678	169,5
2	403	201,5
1	408	408
4	305	76,25
2	200	100
0	230	
2	374	187
2	260	130
13	590	45,38462
0	283	
1	304	304
0	240	
0	58	
1	800	800
4	730	182,5
2	350	175
2	297	148,5
3	530	176,6667
2	235	117,5
1	112	112
2	342	171
3	670	223,3333
5	288	57,6
Ukupno: 66	Ukupno: 9682	146,697

⁵³ Standardi za školske knjižnice „Narodne novine“, br. 34/00 <http://www.propisi.hr/print.php?id=6052> (pristupljeno 2. rujna 2019.)

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Ibid.

Podaci o broju računala u školskim knjižnicama Istarske županije govore sami za sebe. E-učenje i primjena informacijsko-komunikacijske tehnologije koja se podrazumijeva u knjižnicama 21. stoljeća nije izvediva. Pogledaju li se samo ukupni brojevi – 66 računala na 9682 učenika, odnosno da u prosjeku školske knjižnice Istarske županije imaju na raspolaganju samo jedno računalo na svakih 146 učenika – jasno je da nisu zadovoljeni minimalni uvjeti glede računalne opreme.

5.3.4. Komentari

U nastavku su citirani komentari školskih knjižničara Istarske županije:

- „Loomen je samo jedan od alata kozmetičke reforme gdje su samo promijenjeni nazivi, ali u suštini cijeli sustav i dalje grca u problemima.“
- „Izvrсна mogućnost učenja bez nepotrebnih troškova. Bez obzira na činjenicu da nije konkretiziran kurikulum iz školskog knjižničarstva, postojeći kurikulumi (predmetni i međupredmetne teme) nude niz ishoda i tema koje je moguće obraditi u suradnji sa školskim knjižničarom budući da smo mi ti koji raspolažemo traženim kompetencijama.“
- „Moja očekivanja od reforme i od Loomena bila su puno veća. Razočarana sam svime.“
- „Prostor knjižnice je malen/prilično skučen. Nemam na raspolaganju ni ploču (običnu ili pametnu) niti mogu ugostiti razred da bih odradila svoj sat u knjižnici. Najčešće sat odradujem u učionici. Voljela bih na raspolaganju u knjižnici imati više prostora gdje bih smjestila klupe, kutak za učenje (izdvojen od ostatka prostora) i modernije uređenu knjižnicu.“
- „Bolje su edukacije uživo.“
- „Mislim da su promjene nužne i dobrodošle. Treba ih uvoditi postepeno.“
- „Ponekad mi se čini da je Loomen gubitak vremena.“
- „Loomen zahtijeva jako puno slobodnog vremena koje treba utrošiti za edukaciju, korisnije bi bilo to proći na stručnim skupovima.“
- „Knjižnica ima prostor od 30 kvadrata i jedan radni stol za učenike. Mogućnost rada u e-okruženju ravan je nuli“
- „Svaka škola bi trebala imati knjižničara s punom normom da se mogu ostvariti očekivanja od školske knjižnice u novoj kurikularnoj reformi.“

- „Tužno je da neki ravnatelji, školski psiholozi i pedagozi Loomen smatraju gubitkom vremena.“
- „Osnivači bi trebali puno bolje opremiti i školske knjižnice suvremenom tehnologijom kako bismo i mi, školski knjižničari, mogli kvalitetno sudjelovati u reformi obrazovanja koristeći projektore i računala u odgojno-obrazovnom radu s učenicima.“
- „Više sadržaja za knjižničare, posvećenih specifičnim aktivnostima koje provodi knjižničar.“
- „Škole manjina nemaju prevedene virtualne učionice. Otežava mi razumijevanje pošto radim u školama manjine. Nažalost, za nas se nikad ne razmišlja. Inače, Loomen mi oduzima previše vremena i što je najgore radim u OŠ i SŠ pa mi je nesmisleno da radim dvije. Pokušat ću raditi samo jednu.“
- „Imam sve uvijete za e-učenje, ali nemam temeljni dokument, a to je kurikulum za školske knjižnice.“

6. Zaključak

Obrazovanje danas, može se reći, gotovo je i nezamislivo bez primjene informacijske i komunikacijske tehnologije koja učenicima i svima drugima željnima stjecanja znanja i vještina, omogućuje dostupnost obrazovnih materijala u vrijeme i na mjestu prilagođenom njihovim osobnim potrebama. „Razvojem i uporabom informacijske i komunikacijske tehnologije s naglaskom na primjenu e-učenja pruža se mogućnost cjeloživotnog učenja.“⁵⁶

Školski knjižničari e-učenje koriste kao vid podrške učenicima i nastavnicima što zahtijeva razvijanje novih vještina kako bi se osmislili novi pristupi učenju na mreži. Mnogi informacijski stručnjaci i korisnici nekih od sustava e-učenja ističu da e-učenje najvjerojatnije neće zamijeniti obrazovanje licem u lice. „Bez obzira na metodologiju, vrstu tehnologije ili alate koji se primjenjuju, kvaliteta i rezultati poučavanja uvelike ovise i o angažmanu, stupnju poznavanja tehnologije i predanosti nastavnog kadra.“⁵⁷ Iako ga neće zamijeniti, sve će češće organizacija poučavanja uključivati i e-učenje zbog mnogih prednosti koje takvo učenje pruža.

Ovaj je rad imao za cilj istražiti ulogu školskih knjižničara u kurikularnoj reformi hrvatskog obrazovnog sustava „Škola za život“, a u kontekstu e-učenja, kompetencija knjižničara i njihova cjeloživotnog učenja. S obzirom na to da kurikularna reforma nije donijela kurikulum rada školskog knjižničara, u radu su analizirana odgojno-obrazovna očekivanja u kurikulumima međupredmetnih tema da bi se uvidjelo kod kojih se tema i kojih ishoda očekuje suradnja sa školskim knjižničarima.

Školski knjižničari kao informacijski stručnjaci koji imaju kompetencije i koji nastoje oko cjeloživotnog učenja, e-učenje koriste u svome usavršavanju. To je pokazalo i provedeno istraživanje na prigodnom uzorku školskih knjižničara Istarske županije. Gotovo svi sudionici istraživanja smatraju da e-učenje poboljšava kvalitetu nastave.

Istraživanje je pokazalo da se školski knjižničari Istarske županije smatraju računalno kompetentnima i često koriste informacijsko-komunikacijsku tehnologiju u svom radu. Računalna oprema i materijalni uvjeti knjižnica u kojima rade ne omogućavaju im sve načine rada koje preporučuje „Škola za život“, štoviše školske knjižnice Istarske županije ne zadovoljavaju ni minimalne uvjete koje propisuju Standardi za školske knjižnice.

⁵⁶ Tomaš, Suzana; Marinković, Renata. 2013. Primjena sustava e-učenja u nastavnom okruženju. *Pedagogija i kultura* (Drugi kongres pedagoga Hrvatske, Opatija, 24.-26. rujna 2012.). Hrvatsko pedagogijsko društvo. Zagreb. Str. 302.

⁵⁷ Vuksanović, Irena. 2009. Mogućnosti za e-učenje u hrvatskom obrazovnom sustavu. *Napredak* 150/3-4. 451–466. <http://hrcak.srce.hr/file/123254> (pristupljeno 28. kolovoza 2019.), str. 463

Velika većina školskih knjižničara Istarske županije (92,59 %) smatra da je potrebno objaviti poseban dokument, kurikulum koji bi precizirao očekivanja od školskih knjižničara, a samo se jedan knjižničar izjasnio da kurikulum za školsku knjižnicu ne treba donijeti. Priprema za kurikularnu reformu bez donošenja kurikuluma za školske knjižnice školskim knjižničarima Istarske županije nije smisljena, a upravo bi im on, smatraju, pojasnio koja su očekivanja od školskih knjižničara.

Do objave kurikuluma školske knjižnice, školskim knjižničarima ostaje „tražiti svoje mjesto“ unutar predmetnih kurikuluma i kurikuluma međupredmetnih tema. Kad je riječ o potonjem, školska knjižnica i suradnja sa školskim knjižničarom zastupljena je adekvatno samo u dvama: „Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije“ i „Učiti kako učiti“.

7. Literatura

1. Afrić, Vjekoslav. 2014. Tehnologije e-obrazovanja i njihov društveni utjecaj. *Informacijska tehnologija u obrazovanju*, znanstvena monografija. Ur. Lasić-Lazić, Jadranka. Zavod za informacijske studije. Zagreb.
2. Ćukušić, Maja; Jadrić, Mario. 2012. *E-učenje: koncept i primjena*. Školska knjiga. Zagreb.
3. Jadrić, Mario; Ćukušić, Maja; Lenkić, Marina. 2013. *E-učenje: Moodle u praksi*. Ekonomski fakultet u Splitu. Split.
4. Horvat, Aleksandra; Živković, Daniela. 2009. *Knjižnice i autorsko pravo*. Hrvatska sveučilišna naklada. Zagreb.
5. Herring, James E. 2008. *Internetske i informacijske vještine: priručnik za učitelje i školske knjižničare*. Naklada Nediljko Dominović. Zagreb.
6. *IFLA-ine smjernice za školske knjižnice*. 2016. Ur. Schultz-Jones, Barbara i Oberg, Dianne uz doprinos Upravnog odbora Međunarodne udruge školskih knjižničara. Hrvatsko knjižničarsko društvo. Zagreb.
7. Jozić, Ruža; Pavin Banović, Alta. 2019. *Od knjige do oblaka*. Alfa. Zagreb.
8. Kovačević, Dinka; Lasić-Lazić, Jadranka; Lovrinčević, Jasmina. 2004. *Školska knjižnica – korak dalje*. Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskoga fakulteta u Zagrebu: Altagama. Zagreb.
9. Kuhlthau, Carol Collier. 2010. Guided Inquiry: School Libraries in the 21st Century. *School Libraries Worldwide*. 16/1, 1–12.
10. Pavlina, Krešimir. 2014. Osnovne odlike sustava za elektroničko učenje. *Informacijska tehnologija u obrazovanju*, znanstvena monografija. Ur. Lasić-Lazić, Jadranka. Zavod za informacijske studije. Zagreb.
11. Šimović, Vladimir; Ružić-Baf, Maja. 2013. *Suvremeni informacijski sustavi*. Sveučilište Jurja Dobrile u Puli. Pula.
12. Špiranec, Sonja: Što je e-učenje bez metapodataka. 2010. *13. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture (25.-27.11.2009.)*; Rovinj, Hrvatska) Ur. Willer, Mirna i Faletar Tanacković, Sanjica. Hrvatsko knjižničarsko društvo. Zagreb.
13. Tomaš, Suzana; Marinković, Renata. 2013. Primjena sustava e-učenja u nastavnom okruženju. *Pedagogija i kultura (Drugi kongres pedagoga Hrvatske, Opatija, 24.-26. rujna 2012.)*. Hrvatsko pedagoško društvo. Zagreb.

Mrežni izvori:

14. *Encyclopedia Britannica*, <https://www.britannica.com/> (pristupljeno 22. srpnja 2019.)
15. *Hrvatska enciklopedija*, <http://www.enciklopedija.hr/> (pristupljeno 22. srpnja 2019.)
16. Kurikulumi nastavnih predmeta i međupredmetnih tema, 2019. godina, <https://skolazazivot.hr/kurikulumi-2/> (pristupljeno 27. kolovoza 2019.)
17. *Kurikulumsko planiranje*
<https://loomen.carnet.hr/mod/book/view.php?id=430289&chapterid=92836>
(pristupljeno 1. rujna 2019.)
18. Loomen, <https://www.carnet.hr/usluga/loomen/> (pristupljeno 27. kolovoza 2019.)
19. *Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Zdravlje za osnovne škole i srednje škole u Republici Hrvatskoj* https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_212.html (pristupljeno 29. kolovoza 2019.)
20. *Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj.* https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_150.html (pristupljeno 29. kolovoza 2019.)
21. *Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Učiti kako učiti za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj.* https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_154.html (pristupljeno 29. kolovoza 2019.)
22. *Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Poduzetništvo za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj.* https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_157.html (pristupljeno 29. kolovoza 2019.)
23. *Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Osobni i socijalni razvoj za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj.* https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_153.html (pristupljeno 29. kolovoza 2019.)
24. *Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Održivi razvoj za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj.* https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_152.html (pristupljeno 29. kolovoza 2019.)
25. *Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Građanski odgoj i obrazovanje za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj.* https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_217.html (pristupljeno 29. kolovoza 2019.)
26. *Standardi za školske knjižnice „Narodne novine“, br. 34/00*
<http://www.propisi.hr/print.php?id=6052> (pristupljeno 2. rujna 2019.)

27. Vuksanović, Irena. 2009. Mogućnosti za e-učenje u hrvatskom obrazovnom sustavu. *Napredak* 150/3-4. 451–466. <http://hrcak.srce.hr/file/123254> (pristupljeno 28. kolovoza 2019.)
28. *Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti, NN 17/19*, <https://www.zakon.hr/z/1925/Zakon-o-knji%C5%BEnicama-i-knji%C5%BEni%C4%8Dnoj-djelatnosti-2019> (pristupljeno 1. srpnja 2019.)

Popis tablica

Tablica 1. Međupredmetne teme

Tablica 2. Školska knjižnica i školski knjižničar u kurikulumima međupredmetnih tema

Tablica 3. Broj računala u odnosu na broj učenika

Popis grafikona

Grafikon 1. Dob ispitanika istraživanja

Grafikon 2. Broj godina radnog iskustva u knjižnici

Grafikon 3. Struktura osnovnoškolskih i srednjoškolskih knjižničara

Grafikon 4. Samoprocjena računalnih kompetencija

Grafikon 5. Učestalost korištenja IKT-a – računalo i projektor

Grafikon 6. Učestalost korištenja IKT-a – digitalni alati

Grafikon 7. Učestalost korištenja IKT-a – literatura s interneta

Grafikon 8. Učestalost korištenja IKT-a – stavljanje nastavnih materijala na internet

Grafikon 9. Učestalost korištenja IKT-a – Komunikacija s učenicima putem interneta (e-mail, Edmodo, Facebook...)

Grafikon 10. Učestalost korištenja IKT-a – pristup mrežama za suradničko učenje (wikiji, blogovi i drugi *online* alati)

Grafikon 11. Procjena kvalitete nastave uz korištenje e-učenja

Grafikon 12. Učestalost e-učenja putem webinarara

Grafikon 13. Priprema za kurikularnu reformu

Grafikon 14. Stupanj slaganja – Kurikularnu reformu hrvatskog obrazovnog sustava nužno treba provesti.

Grafikon 15. Stupanj slaganja – Virtualno okruženje za učenje, suradnju i komunikaciju na Loomenu pruža mi podršku tijekom cjelokupne pripreme za kurikularnu reformu.

Grafikon 16. Stupanj slaganja – Virtualna učionica za školske knjižničare (OŠ/SŠ) uvodi me korak po korak u *online* okruženje tako da razumijem koncepte i promjene koje donosi obrazovna reforma.

Grafikon 17. Stupanj slaganja – U *online* okruženju imam na raspolaganju relevantne i aktualne informacije o pripremi i provedbi novog kurikulumu.

Grafikon 18. Stupanj slaganja – Mentorice i mentori u mojoj virtualnoj učionici usmjeravaju me i pomažu mi da se lakše snađem.

Grafikon 19. Stupanj slaganja – Zadovoljan/na sam sučeljem Loomena i organizacijom sadržaja na njemu.

Grafikon 20. Stupanj slaganja – Količina i zahtjevnost zadataka su primjereni.

Grafikon 21. Stupanj slaganja – Upotreba Loomena zahtijeva previše znanja o korištenju računalima.

Grafikon 22. Stupanj slaganja – Ne smatram smislenom pripremu za kurikularnu reformu bez donošenja kurikuluma za školske knjižnice.

Grafikon 23. Stupanj slaganja – Objavom posebnog dokumenta koji bi se odnosio na školsku knjižnicu, jasno bi mi bilo koja su očekivanja od mene kao školskog knjižničara/ke.

Grafikon 24. Stupanj slaganja – Knjižnica u kojoj radim zadovoljava sve uvjete za provedbu kurikularne reforme.

Prilozi

Prilog 1 – Upitnik

1. Koliko imate godina?

- Do 30 godina
- Između 30 i 40 godina
- Između 40 i 50 godina
- Između 50 i 60 godina
- Preko 60 godina

2. Koliko imate godina radnog iskustva u knjižnici?

- Do 5 godina
- Između 5 i 10 godina
- Između 10 i 20 godina
- Između 20 i 30 godina
- Preko 30 godina

3. Trenutno ste zaposleni kao knjižničar/ka u:

- Osnovnoj školi
- Srednjoj školi

4. Koji je broj računala za korisnike knjižnice u odnosu na broj učenika u vašoj školi?
(Primjer mojeg odgovora: 2/297)

5. Procijenite vlastite računalne kompetencije.

- Uopće se ne znam služiti računalom.
- Služim se računalom vrlo slabo
- Služim se računalom dobro
- Služim se računalom vrlo dobro.
- Služim se računalom iznimno dobro.

6. Procijenite koliko često koristite pojedinu informacijsko-komunikacijsku tehnologiju tijekom knjižnično-informacijskog i medijskog odgoja i obrazovanja.

Računalo i projektor	Nikad	Rijetko	Povremeno	Često	Vrlo često
Digitalni alati (Kahoot, Canva, Coggle...)	Nikad	Rijetko	Povremeno	Često	Vrlo često
Literatura s interneta	Nikad	Rijetko	Povremeno	Često	Vrlo često

Stavljanje nastavnih materijala na internet	Nikad	Rijetko	Povremeno	Često	Vrlo često
Komunikacija s učenicima putem interneta (e-mail, Edmodo, Facebook...)	Nikad	Rijetko	Povremeno	Često	Vrlo često
Pristup mrežama za suradničko učenje (wikiji, blogovi i drugi <i>online</i> alati)	Nikad	Rijetko	Povremeno	Često	Vrlo često

7. Procijenite kvalitetu nastave uz korištenje e-učenja.

Kvaliteta nastave uz korištenje e-učenja je iznimno bolja.

Kvaliteta nastave uz korištenje e-učenja je bolja.

Korištenje e-učenja ne utječe na kvalitetu nastave.

Korištenje e-učenja loše utječe na kvalitetu nastave.

Korištenje e-učenja iznimno loše utječe na kvalitetu nastave.

8. Koliko često koristite mogućnosti e-učenja putem webinara?

Četiri i više puta mjesečno

Dva do tri puta mjesečno

Jednom mjesečno

Dva do tri puta godišnje

Jednom godišnje

Nikad

9. Jeste li se uključili u sustav učenja Loomen, u virtualnu učionicu koja okuplja stručne suradnike školske knjižničare da bi se pripremili za uvođenje novih kurikuluma? Označite značke koje ste dobili.

Kurikulumski pristup poučavanju: od ishoda do vrednovanja

Razvoj kompetencije učiti kako učiti

Pružanje podrške

Vrednovanje

Nisam se uključio/la.

10. Procijenite stupanj slaganja sa sljedećim tvrdnjama

Kurikularnu reformu hrvatskog obrazovnog sustava nužno treba provesti.	Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Ne znam, ne mogu procijeniti	Slažem se	U potpunosti se slažem
Virtualno okružje za učenje, suradnju i komunikaciju na Loomenu pruža mi podršku tijekom cjelokupne pripreme	Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Ne znam, ne mogu procijeniti	Slažem se	U potpunosti se slažem

za kurikularnu reformu.					
Virtualna učionica za školske knjižničare (OŠ/ŠŠ) uvodi me korak po korak u <i>online</i> okruženje tako da razumijem koncepte i promjene koje donosi obrazovna reforma.	Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Ne znam, ne mogu procijeniti	Slažem se	U potpunosti se slažem
U <i>online</i> okruženju imam na raspolaganju relevantne i aktualne informacije o pripremi i provedbi novog kurikuluma.	Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Ne znam, ne mogu procijeniti	Slažem se	U potpunosti se slažem
Mentorice i mentori u mojoj virtualnoj učionici usmjeravaju me i pomažu mi da se lakše snađem.	Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Ne znam, ne mogu procijeniti	Slažem se	U potpunosti se slažem
Zadovoljan/na sam sučeljem Loomena i organizacijom sadržaja na njemu.	Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Ne znam, ne mogu procijeniti	Slažem se	U potpunosti se slažem
Količina i zahtjevnost zadataka su primjereni.	Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Ne znam, ne mogu procijeniti	Slažem se	U potpunosti se slažem
Upotreba Loomena zahtijeva previše znanja o korištenju računalima	Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Ne znam, ne mogu procijeniti	Slažem se	U potpunosti se slažem
Ne smatram smislenom pripremu za kurikularnu reformu bez donošenja kurikuluma za školske knjižnice.	Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Ne znam, ne mogu procijeniti	Slažem se	U potpunosti se slažem
Objavom posebnog dokumenta koji bi se odnosio na školsku knjižnicu, jasno bi mi bilo koja	Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Ne znam, ne mogu procijeniti	Slažem se	U potpunosti se slažem

su očekivanja od mene kao školskog knjižničara/ke.					
Knjižnica u kojoj radim zadovoljava sve uvjete za provedbu kurikularne reforme.	Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Ne znam, ne mogu procijeniti	Slažem se	U potpunosti se slažem

11. Želite li nešto dodati u vezi s Loomenom ili imate komentar na mogućnosti e-učenja u knjižnici u kojoj radite?

Školske knjižnice Istarske županije u „Školi za život“ – e-učenje kao usavršavanje i priprema za kurikularnu reformu

Sažetak

Promjene koje su posljedica razvoja informacijskih i komunikacijskih tehnologija nužno se reflektiraju i u području obrazovanja, a time i na očekivanja od školskih knjižničara kao informacijskih stručnjaka. Da bi pripremili učenike za život i rad u današnjem, ali još i više u sutrašnjem svijetu, školski knjižničari s nastavnicima kreiraju poučavanje koje će učenike opskrbiti sposobnostima i kompetencijama za rješavanje izazova s kojima se susreću i istraživačko učenje. To je i cilj kurikularne reforme „Škola za život“.

U radu se problematizira nepostojanje kurikuluma za školsku knjižnicu. Analizom kurikuluma međupredmetnih tema zaključuje se da je od sedam njih, školska knjižnica i suradnja sa školskim knjižničarem adekvatno zastupljena u dvama: „Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije“ i „Učiti kako učiti“.

Rezultati istraživanja provedenog u školskim knjižnicama Istarske županije pokazuju da su se školski knjižničari Istarske županije u većem broju usavršavali u Loomenu (e-učenje) i pripremali za kurikularnu reformu iako su smatrali da je ta priprema besmislena bez donošenja kurikuluma koji bi pojasnio koja su očekivanja od školskih knjižničara.

Ključne riječi: e-učenje, školski knjižničari Istarske županije, Loomen, kurikularna reforma, kurikulum školske knjižnice

Istrian County school libraries in „School for Life“ – e-learning as improving and preparing for the Curricular Reform

Summary

The changes that result from the development of information and communication technologies are necessarily reflected in the field of education, and thus the expectations of school librarians as information professionals. To prepare students for life and work in today's, but even more in the world of tomorrow, school librarians, together with teachers, create teaching that will provide students with the skills and competencies to meet the challenges they face and research learning. This is the goal of the curricular reform „School for Life“.

This paper deals with the problem of non-existence of a curriculum for school libraries. The analysis of the curriculum of the cross-curricular topics concludes that out of seven of them, the school library and cooperation with the school librarian are adequately represented in two: „Use of information and communication technologies“ and „Learning how to learn“.

The results of a study conducted at the Istrian County school libraries show that a large number of the Istrian County school librarians were training in Loomen (e-learning) and preparing for the curricular reform, although they thought that preparation was pointless without providing a curriculum that clarified what the expectations were from school librarians.

Key words: e-learning, Istrian County school librarians, Loomen, Curricular reform, curriculum for school libraries